

Skogsbruk i Svartedalens naturreservat

Förslag till natur- och landskapsekologisk hänsyn inför en ny skogsbruksplan inom Svartedalens naturreservat

Foto: Michael Nilsson

Foto: Leif Danielsson

*På uppdrag av föreningen
Rädda Svartedalens Vildmark*

*Michael Nilsson 2015
MN Naturdokumenta*

Syfte

Detta underlag och analys har under 2014 – 2015 tagits fram av Michael Nilsson, MN Naturdokumenta, på uppdrag av föreningen Rädda Svartedalens Vildmark. Syftet med sammanställningen är att, i samband med att en ny skogsbruksplan görs för skogsbruket i Svartedalens naturreservat, redovisa några viktiga landskapsekologiska utgångspunkter. Detta i förhoppningen att kunna påverka skogsbruket att vid planläggning och vid dess bedrivandet ta särskild hänsyn till de ekologiska förutsättningarna och till de lagmässiga och miljöpolitiska kraven. Underlaget har redovisat för skogsbruksplanläggare och markägarens skogliga ombud våren 2015.

Sammanfattning

Svartedalens naturreservat utgör ett av södra Sveriges mest värdefulla naturvårdsområden. Det ligger storstadsnära, har över 1000 hektar produktiv skog undantagen skogsbruk och en rik biologisk mångfald med bl a över 50 rödlistade arter. Området är det största Natura 2000-området i Västra Götaland med barrskog och ett stort antal fåglar och naturtyper utpekade i EU:s naturvårdsdirektiv förekommer.

Trots att området är skyddat både som naturreservat och Natura 2000-område är skogsbruk tillåtet över en stor del. Det kan konstateras att det finns en konflikt mellan skogsbruket och områdets bevarandemål. Tidigare skogsbruksplan från 1997 var mycket bristfällig och det är viktigt att i den nya planen ta betydligt bättre hänsyn till naturvård och friluftsliv. Brist finns särskilt i hänsyn till EU-arter och EU-naturtyper och till landskapsekologi.

Mängden äldre skog är en viktig faktor för den biologiska mångfalden och inom skogsbruksområdet finns en allt för liten areal kvar. Trots detta avverkas fortsatt den äldre skogen.

I utredningen görs en analys utifrån förekomst av EU-fåglar, äldre skog, våtmarker och Natura 2000-områden vilket visar på två områden av särskilt värde för den biologiska mångfalden. En analys med utgångspunkt från äldre skog, våtmarker, branter och dalgångar pekar ut viktiga områden som utgör kontaktlänkar eller som kan utvecklas till kontaktlänkar mellan de områden som skyddats och undantagits skogsbruk.

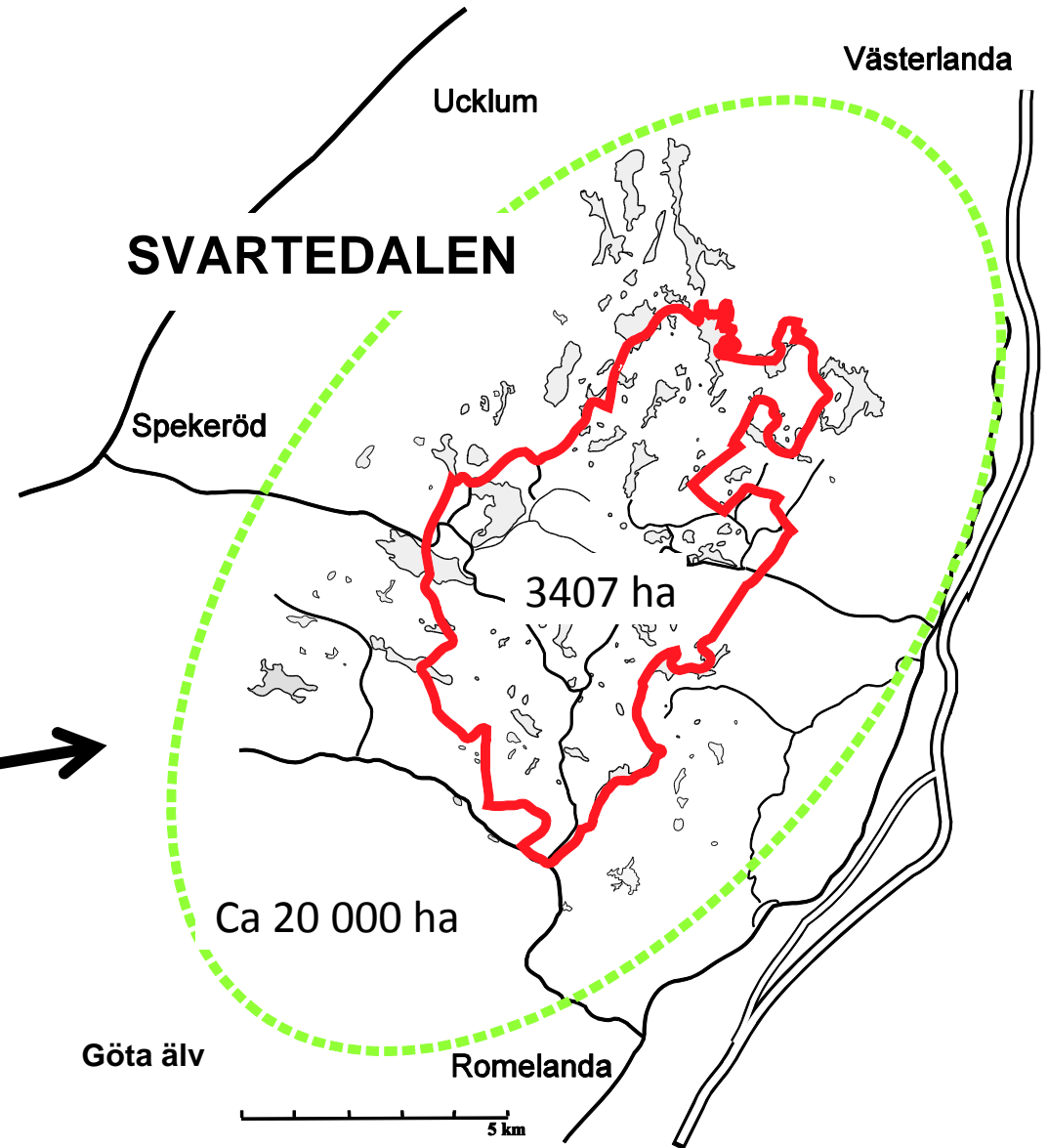
Materialet har våren 2015 redovisats för markägarens ombud och planerare.

Foto: Michael Nilsson

Geografisk läge

■ ■ ■ ■ = Svartedalsområdet

■ = Naturreservat

Ett av södra Sveriges mest värdefulla naturvårdsområden

” Svartedalsområdet utgör ett av södra Sveriges mest värdefulla naturvårds- och friluftsområden. Genom sin storlek, storstadnära läge, goda tillgänglighet och förekomst av en rik biologisk mångfald utgör Svartedalen ett unikt område i sydvästra Sverige. Det är ett av några få områden söder om Dalälven med över 1000 hektar produktiv skog som är undantagen skogsbruk. Själva naturreservatet utgör även det största barrskogsområdet i Västra Götalands län som skyddats som Natura 2000-område i enlighet med EU:s fågeldirektiv. Inom Svartedalens naturreservat finns förutom 15 EU-listade fåglar som ex. tjäder, bivråk, järpe, tretåig hackspett även över 50 rödlistade arter. Området rymmer ovanliga miljöer och artsammansättningar och man kan exempelvis studera skogsområden där rödlistade arter som liten havstulpanlav och gränsticka växer tillsammans. Svartedalen hyser även huvuddelen av Sveriges bestånd av den mycket ovanliga och rödlistade hedjohannesörten. Utöver enskilda skyddsvärda djur och växter finns även ett stort antal värdefulla naturmiljöer, varav flera utpekade som särskilt skyddsvärda enligt EU:s naturvårdsdirektiv. Särskilt intressant är den stora arealen med västlig taiga (nordlig barrskog) som karterats inom Svartedalens naturreservat. En naturtyp som är prioriterad i skyddsarbetet enligt EU:s art- och habitatdirektiv.”

Ur rapporten *”Vad händer i Svartedalen – En översiktlig landskapsekologisk analys – ÖLEA.”* Michael Nilsson, MN Naturdokumenta 2010.

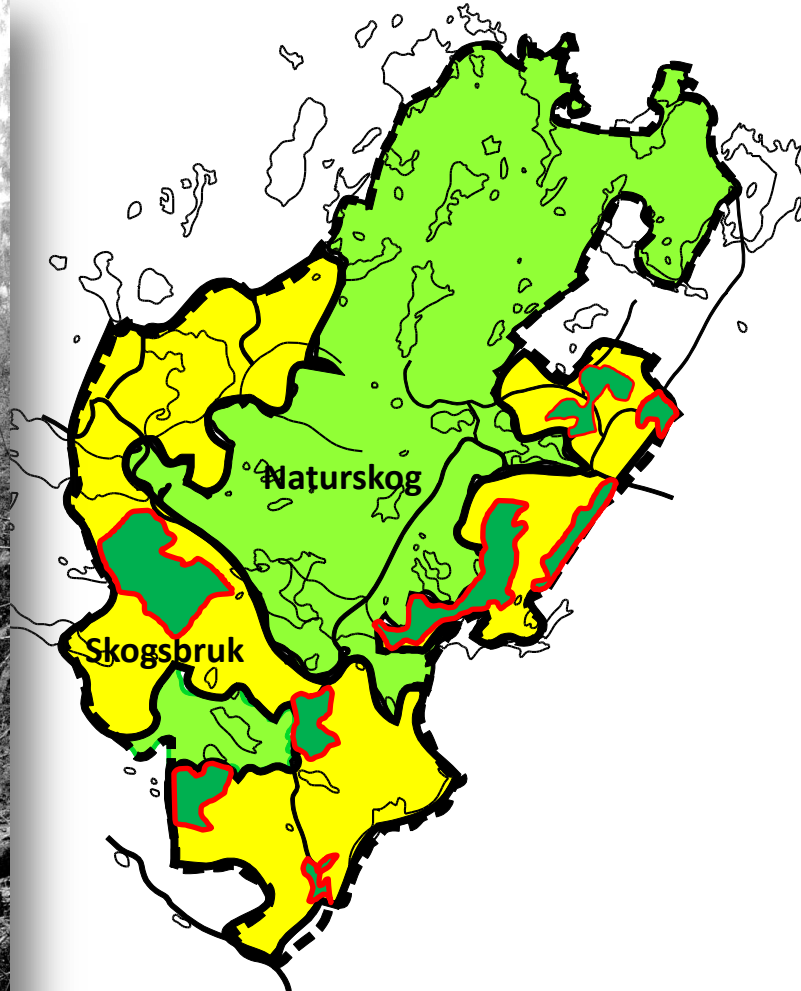
Svartedalens naturreservat

utgörs främst av en sydvästsvenskt barr- och barrblandskog som är starkt präglad av ett suboceaniskt klimatet med hög nederbörd och milda vintrar. Området är skyddat både som naturreservat och Natura 2000-område och har en areal på 3047 hektar. All skog i området är dock inte skyddad från skogsbruk utan skogsbruk bedrivs inom en stor del av naturreservatet och i Natura 2000-området.

Foto: Michael Nilsson

Foto: Michael Nilsson

Svartedalens naturreservat (3047 ha)

- =Skog skyddad från skogsbruk
- =Skog nyligen inköpt/planeras köpas in av länsstyrelsen för att skyddas från skogsbruk
- =Skog där skogsbruk är tillåtet (privat mark)

Det finns en konflikt mellan skogsbrukets krav på ekonomisk vinst och naturreservatets och Natura 2000-områdets bevarandemål

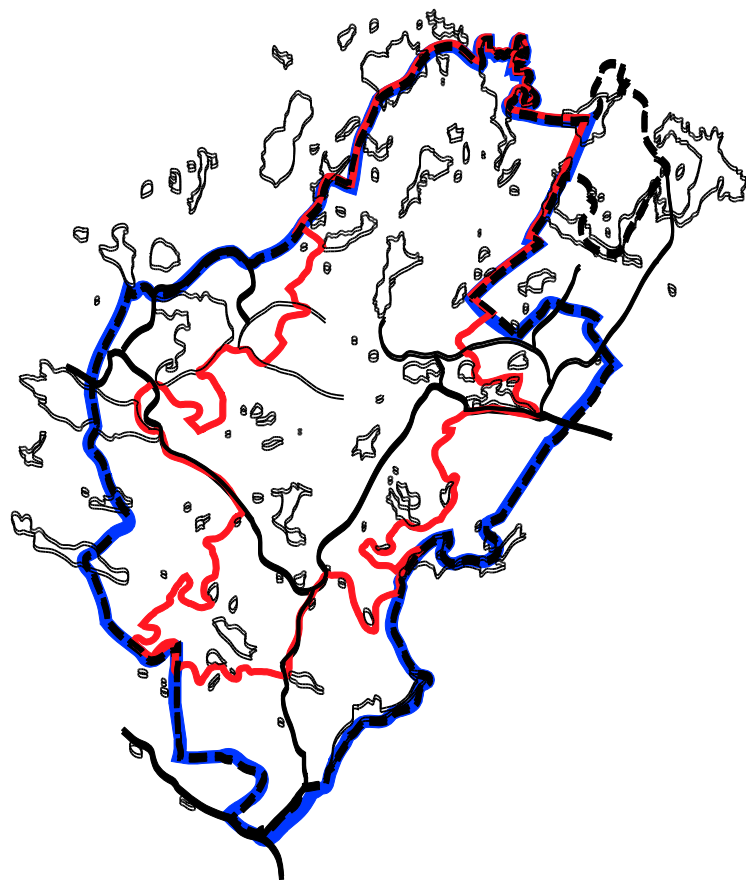
Kalavverkning vid Lindås, Svartedalens naturreservat 2011

Nyligen slutavverkad skog inom naturreservatet, norr om Mörtevatten. En skog som tidigare utgjorde livsmiljö för bl a tjäder. Efter avverkningen har gran planterats och området kommer övergå till en tät granungskog.

• Skyddsområden

Svartedalen naturreservats yttre gräns (blå linje) utgör dels gräns för naturreservatet och dels gräns för Natura 2000-området (SPA). De centrala delarna av reservatet är dessutom skyddat som Natura 2000-område (pSCI). Ett område som skyddats som Natura 2000 - SPA har skyddats enligt EU:s fågeldirektiv med särskild inriktning på skydd av fåglar. Ett område som skyddats som Natura 2000 – pSCI har skyddats enligt EU:s art- och habitatdirektiv med särskild inriktning på skydd av vissa naturmiljöer och utpekade arter.

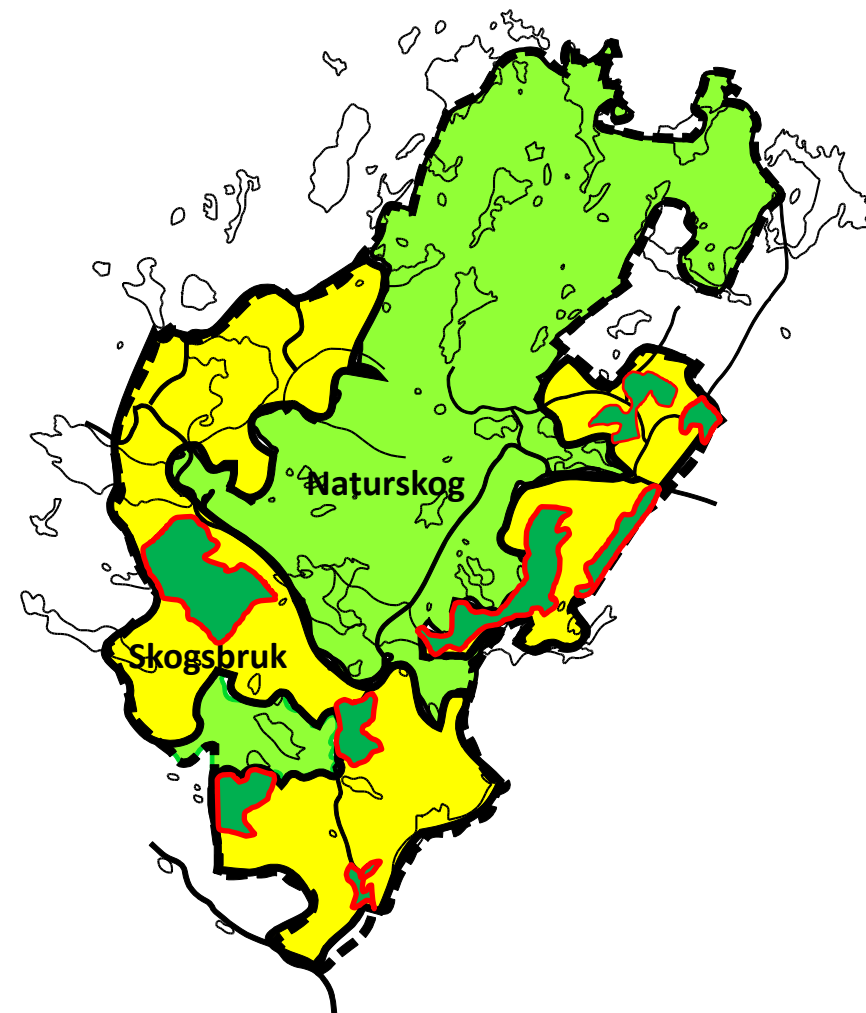

- = gräns Naturreservat (3407 ha)
- = gräns Natura 2000-område (SPA)
- = gräns Natura 2000-område (pSCI)

• Skogsbruk i stora delar

Trots att bevarandemålen bland annat innebär att områdets biologiska mångfald och "vildmarkskaraktär" skall bevara så är skogsbruk tillåtet i stora delar. Det finns en utbredd kritik mot skogsbruket från många besökare i området och från en stor del av de föreningar som bedriver verksamhet inom Svartedalen. Konflikter finns dels gentemot friluftslivets intressen och dels gentemot naturvårdens intressen. Enligt reservatets skötselplan skall skogsbruket bedrivas enligt FSC-miljömärkningssystem. Flera utredningar har dock visat att skogsbruket i Svartedalen och FSC miljömärkningssystem inte tar hänsyn i tillräcklig omfattning. Detta gäller både hänsyn till friluftslivet och till de höga naturvärden som finns i exempelvis förekomst i EU-direktiven särskilt utpekade arterna och miljöerna.

Svartedalens naturreservat

- =Skog skyddad från skogsbruk
- =Skog nyligen inköpt/planeras köpas in av länsstyrelsen för att skyddas från skogsbruk
- =Skog där skogsbruk är tillåtet (privat mark)

Kritik mot svag reglering av skogsbruket i Svartedalen:

” Det största problemet, ur ett landskapsekologiskt perspektiv, utgörs av det ekonomiskt inriktade skogsbruket. Ett skogsbruk som är tillåtet i stora delar (43%) av naturreservatet och Natura 2000-området. Något som skapar stora problem i förvaltnings- och bevarandearbetet inom Svartedalens naturreservat och som motverkar reservatets måluppfyllelser och dessutom står i direkt strid med EU:s naturvårdsdirektiv. Att det är så framstår tydligt i de motsättningar som framkommer mellan å ena sidan skogsvårdslagen och den skogsbruksplan som skogsbruket bedrivs enligt och å andra sidan de bevarandeplaner som upprättats av länsstyrelsen för de två Natura 2000-områdena. Här finns direkta motsättningar mellan dels ett i praktiken oreglerat och mycket utarmande skogsbruk och en bevarandeplan som kräver att skogsbruket skall regleras och anpassas så att inga Natura 2000-värden riskeras. Trots tydliga skrivningar i bevarandeplanerna har inga regleringar gjorts i det pågående skogsbruket och ingen särskild hänsyn har tagits till Natura 2000-värdena i den gällande skogsbruksplanen.”

Ur rapporten *”Vad händer i Svartedalen – En översiktlig landskapsekologisk analys – ÖLEA.”* Michael Nilsson, MN Naturdokumenta 2010.

Foto: Michael Nilsson

”direkta motsättningar mellan dels ett i praktiken oreglerat och mycket utarmande skogsbruk och en bevarandeplan..”

Den nya skogsbruksplanen:

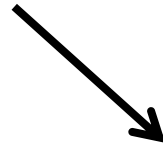
Planering:

- **Skogsbruksplan**

Remiss

Anpassas till

Offentlig

- Reservatsföreskrifter
- Bevarandeplan
- EU-direktiv
- Miljöbalken
- Skogsvårdslagen
- FSC-miljömärkning

Den tidigare skogsbruksplanen för skogsbruket i Svartedalens naturreservat från 2007 är mycket bristfällig. Det är viktigt att den nya planen som tas fram anpassas till lagstiftning och miljöpolitiska direktiv (se ovan). Planen bör dessutom remissas till ansvariga myndigheter, berörda organisationer och vara offentlig.

Svartedalens naturreservat

Reservatsföreskrifter

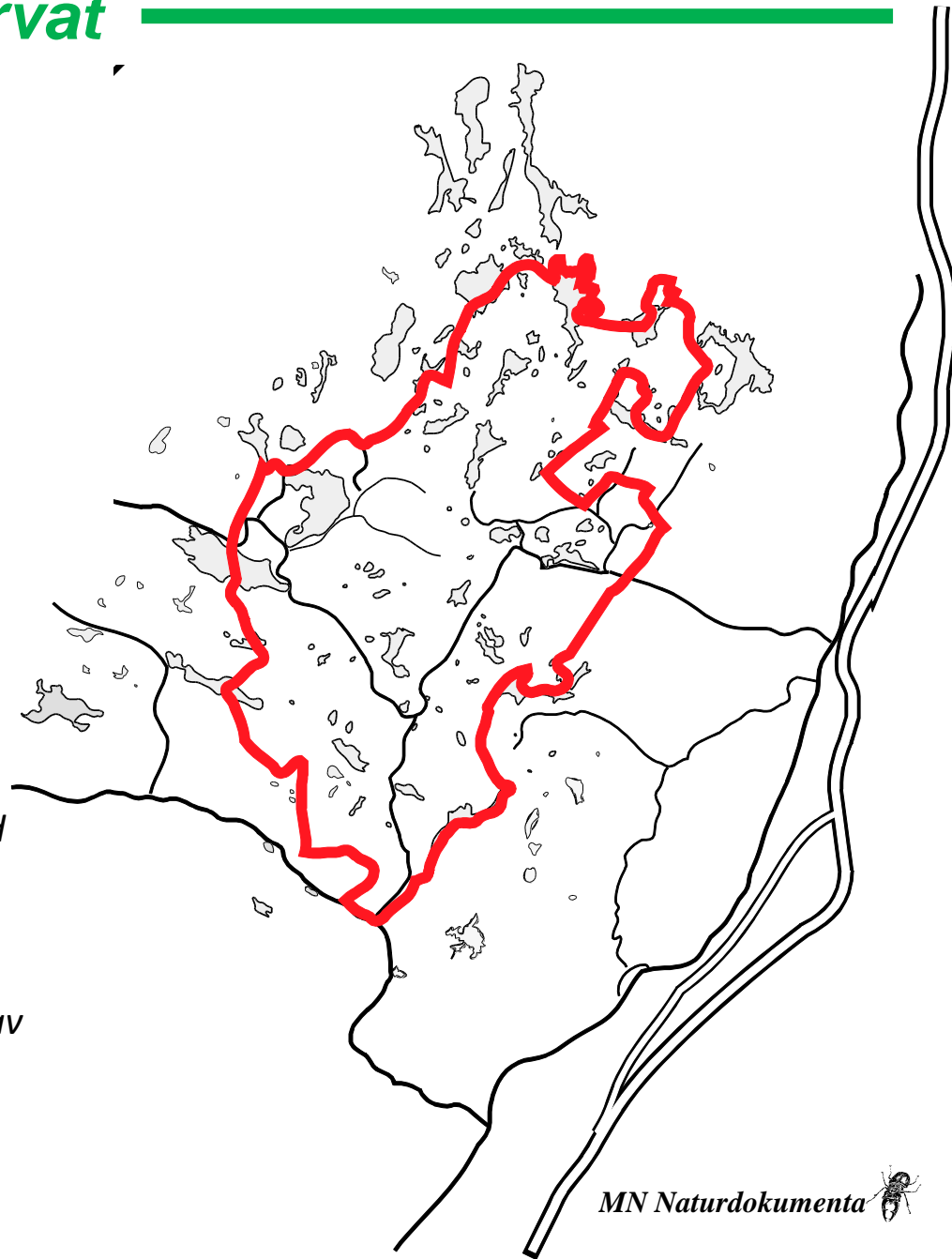
Det finns för naturreservatet särskilda reservatsföreskrifter där syftet och ändamålet med reservatet pekas ut. I föreskrifterna regleras även olika verksamheter som kan förekomma inom området.

- **Ändamål**

”Bevara ett större sammanhängande skogsområde av stor betydelse för naturvård och friluftsliv”

”en del i arbetet med att fullfölja Sveriges internationella åtaganden vad gäller skydd av värdefull natur.”

Länsstyrelsens beslut 1999-01-29

EU:s skydd av arter och miljöer

Det är viktigt med anpassning av skogsbruket till kraven i EU:s naturvårdsdirektiv. De två viktigaste direktiven är:

- Fågeldirektivet
- Art- och habitatdirektivet

Ett grundbegrepp för EU-skyddet är ***”Gynnsam bevarandestatus”*** som omfattar både arter och miljöer

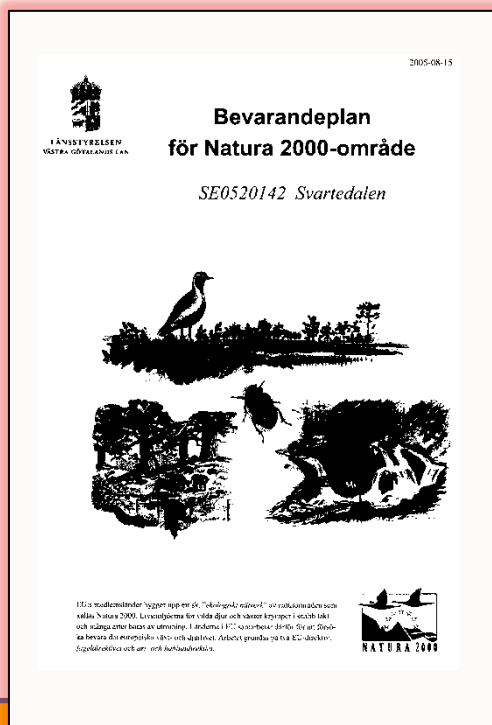
”Gynnsam bevarandestatus”

Bevarandeplanen skall skydda EU-fåglar

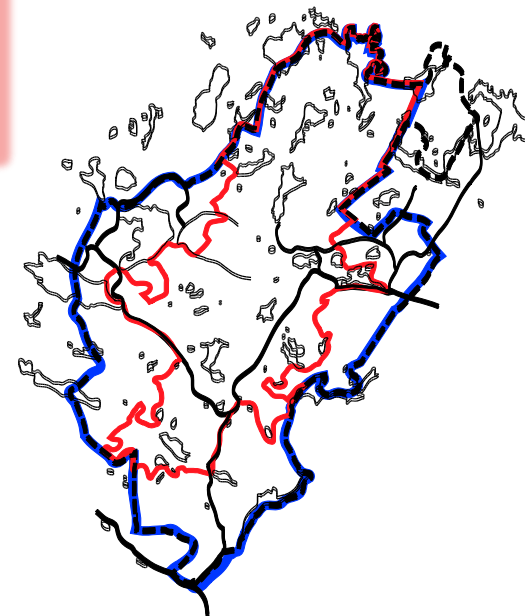
Det finns en särskild bevarandeplan för varje Natura 2000-område. Syftet med planen är att peka ut de värden som finns i området och hur dessa skall skyddas.

Syftet med skyddet är enligt bevarandeplanen för SPA-området:

”bevara områdets vildmarkskaraktär med dess värden för de utpekade fågelarterna”

Bevarandeplan för Svartedalens Natura 2000-område (SPA - skydd för fåglar)

Svartedalens Natura 2000-område (SPA) skydd för fåglar. Området markeras av den blå linjen.

EU-fåglar

Noterade fågelarter i Svartedalen som enligt EU:s fågeldirektiv kräver särskild uppmärksamhet och skydd.

Berguv
Bivråk
Fiskgjuse
Järpe
Nattskärra
Orre
Pärluggla
Sparvuggla
Spillkråka
Storlom
Smålom
Tjäder
Trana
Tretåig hackspett
Pilgrimsfalk

De flesta av dessa arter påverkas negativt av ett rationellt bedrivet skogsbruk.

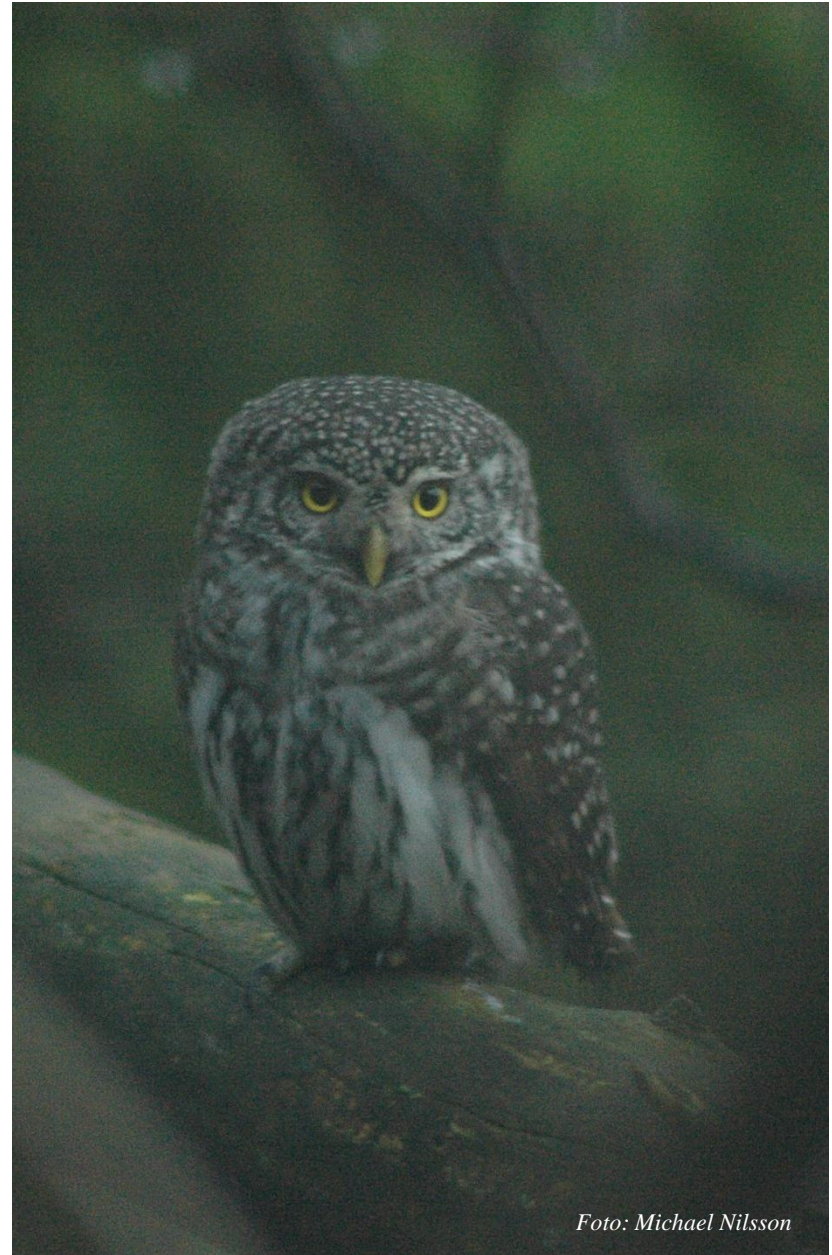
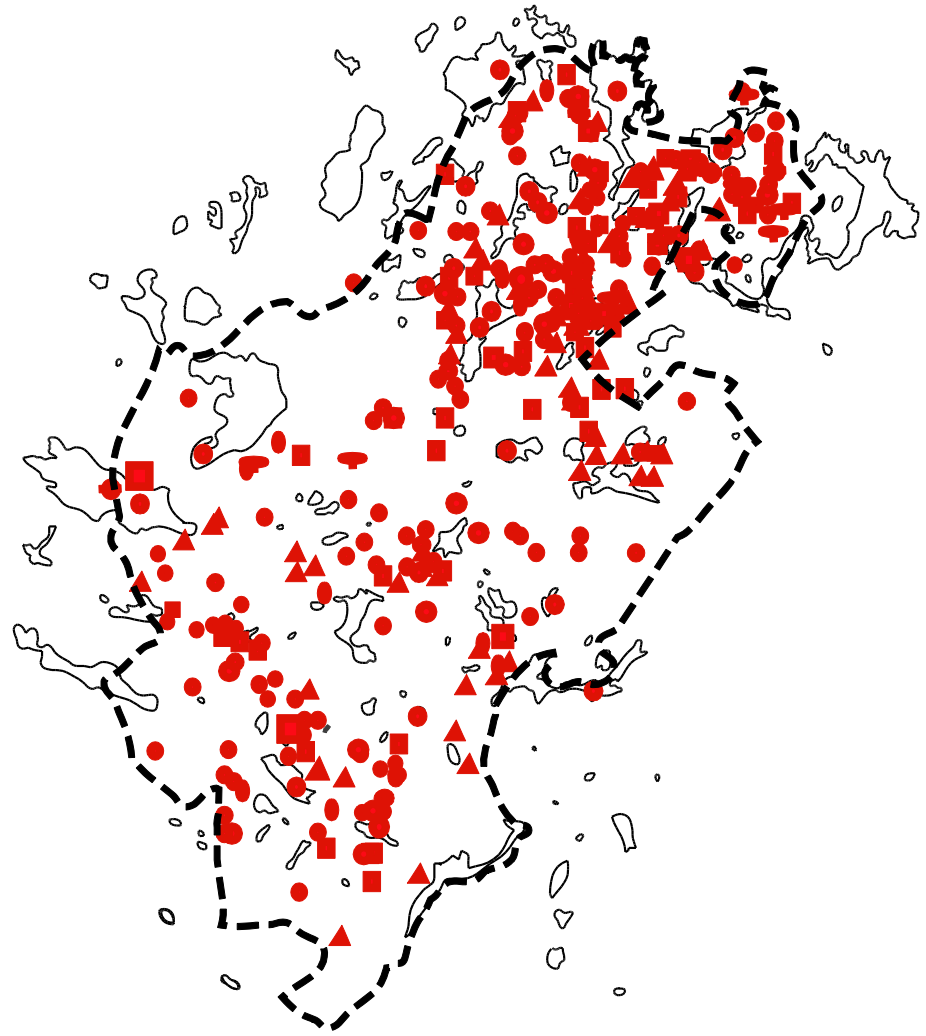

Foto: Michael Nilsson

Sparvuggla

Noteringar av EU-fåglar

Fåglar som finns med på EU:s lista över särskilt skyddsvärda fåglar har noterats över hela Svartedalsområdet. Skogsbruket utgör ett stort hot mot de flesta av dessa då de i huvudsak har sin levnadsmiljö i skogen och gynnas av obrukad naturskog.

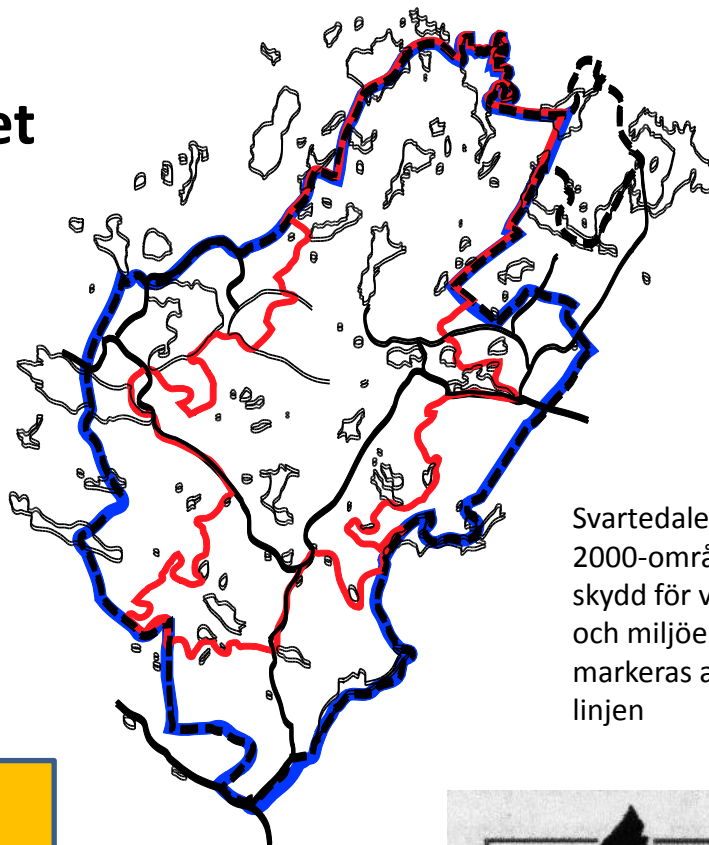

Karta ur rapporten "Vad händer i Svartedalen – En översiktlig landskapsekologisk analys – ÖLEA." Michael Nilsson, MN Naturdokumenta 2010.

Art- och habitatdirektivet

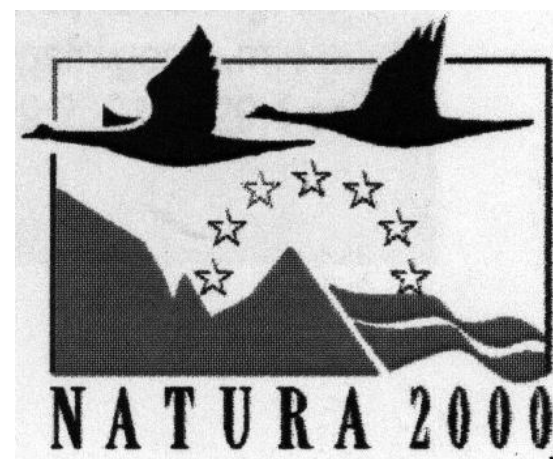
De centrala delarna av Svartedalens naturreservat utgörs av ett särskilt Natura 2000-område till skydd för vissa arter och miljöer (röd linje). Arterna och miljöerna finns utpekade art- och habitatdirektivet.

Svartedalens Natura 2000-område (pSCI) skydd för vissa arter och miljöer. Gränsen markeras av den röda linjen

Även för pSCI-området finns en särskild bevarandeplanen. Syftet med planen är:

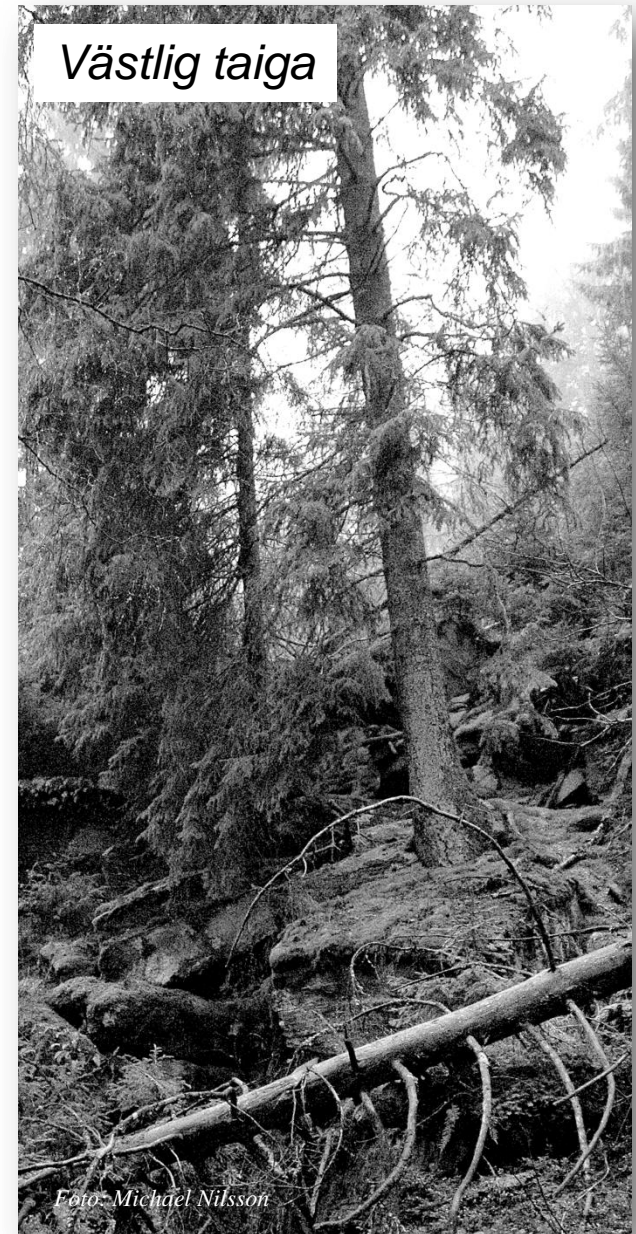
”bevara områdets vildmarkskaraktär med stort inslag av barrskogar, mossar, myrar och sjöar av stort värde för bl.a områdets utpekade fågelarter”

Exempel på miljöer/arter i Svartedalen som förekommer och finns förtecknade i EU:s art- och habitatdirektiv:

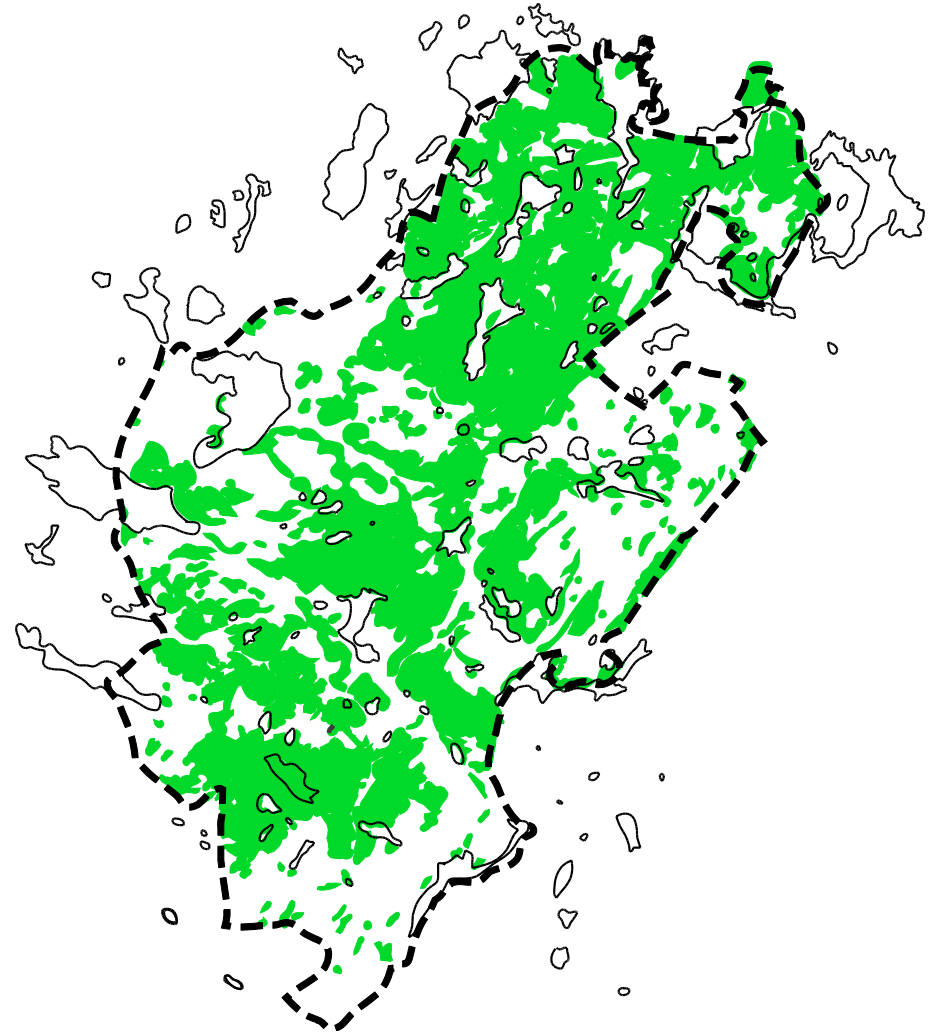
- Västlig taiga*
 - Näringsfattig ekskog
 - Skogsbevuxen myr*
 - Fukthed
 - Ris- och gräshedar
 - Högmossar*
 - Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn
 - Pionjärvegetation på silikatrika bergytor
 - Oligomesotrofa sjöar
 - Dystrofa sjöar och småvatten
-
- Hasselsnok
 - Skogshare
 - St.vattensalamander
 - Åkergroda

**Miljöer som särskilt skall prioriteras i bevarandearbetet*

Natura 2000-miljöer

Kartan visar de Natura 2000-miljöer som bedömts finnas inom Svartedalens naturreservat. Bedömningen är gjord utifrån en flygbildskartering som länsstyrelsen låtit utföra mellan åren 2004 – 2008.

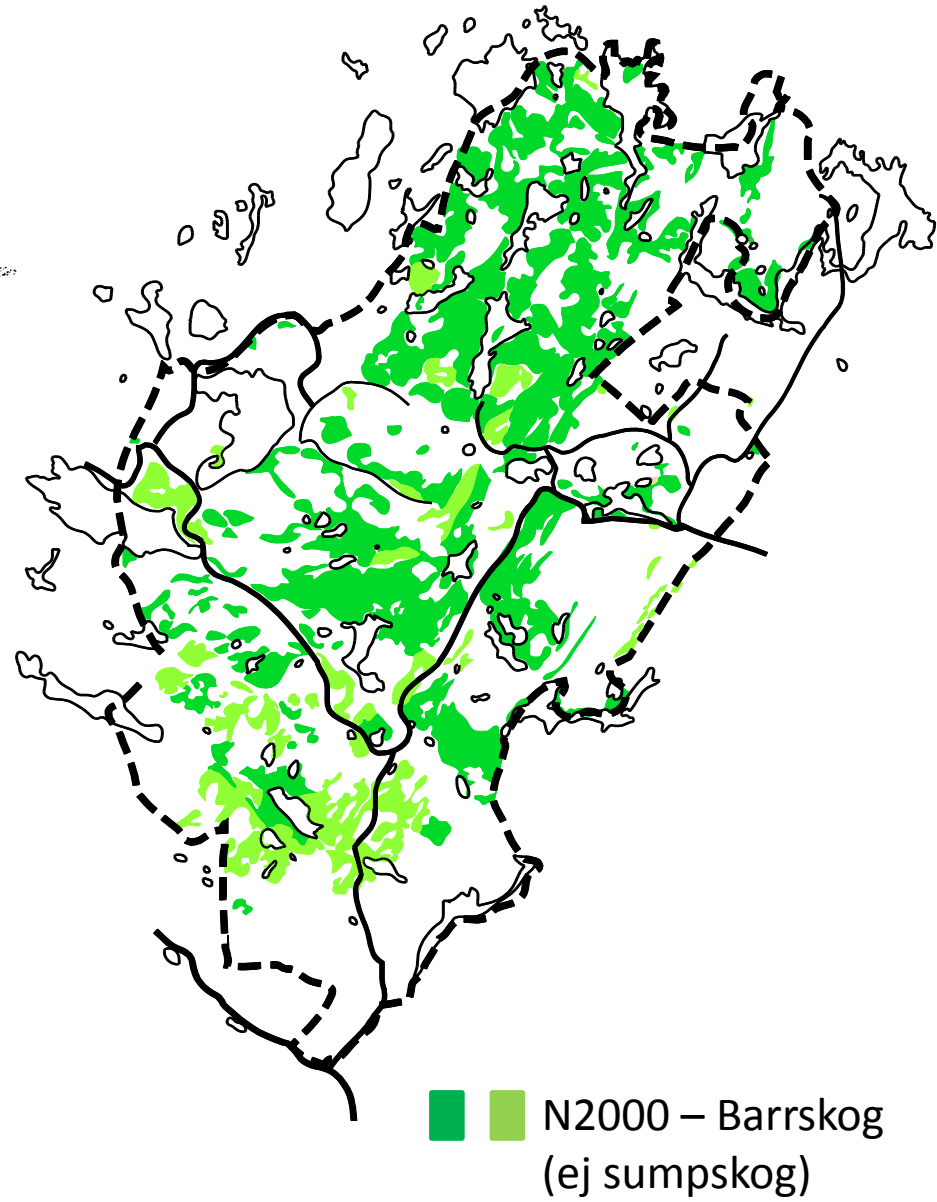

Karta ur rapporten "Vad händer i Svartedalen – En översiktlig landskapsekologisk analys – ÖLEA." Michael Nilsson, MN Naturdokumenta 2010.

Natura 2000

-barrskog
(ej sumpskog)

■ ■ N2000 – Barrskog
(ej sumpskog)

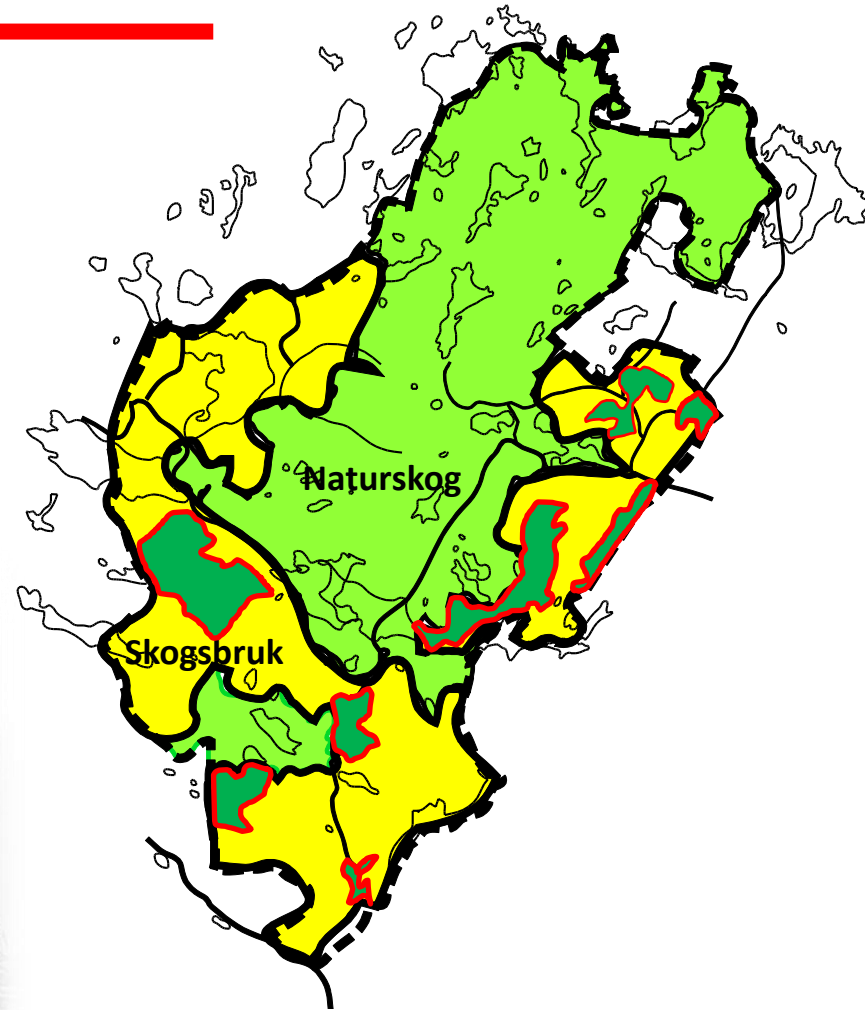
Analys

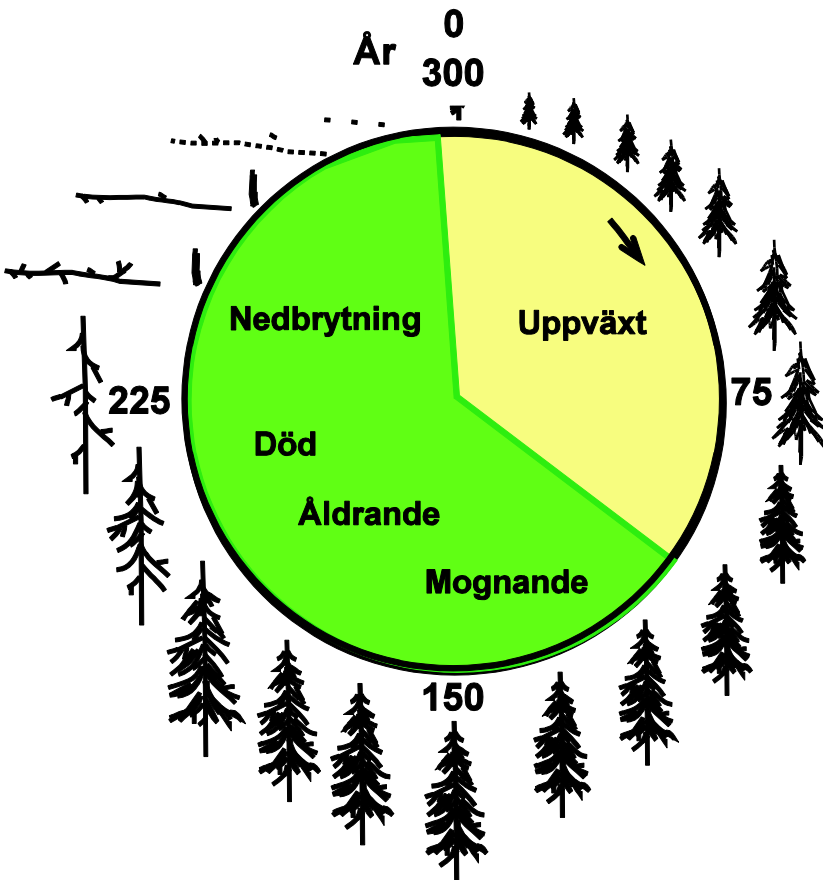
Naturvård - skogsbruk

Skogsbruk påverkar skogen

Foto: Michael Nilsson

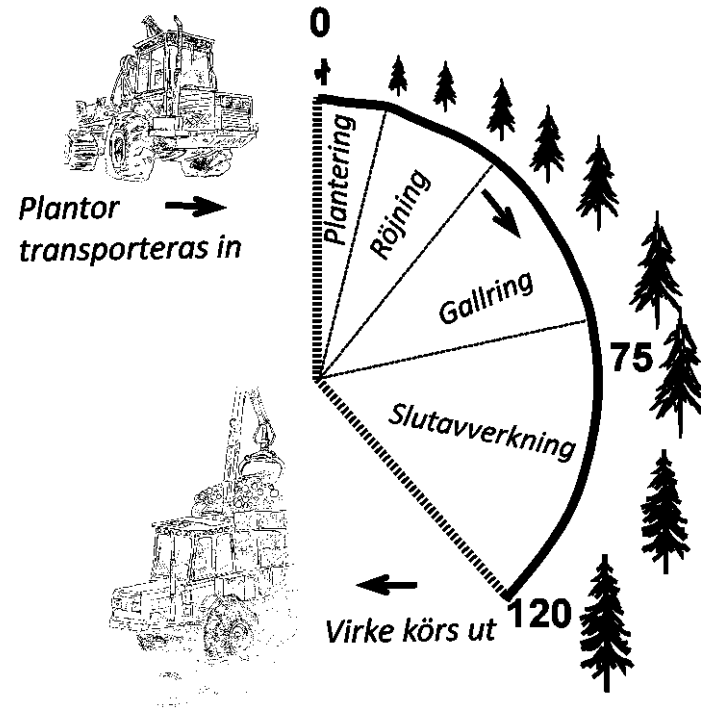

Skogens kretslopp

I den naturliga skogens kretslopp ingår ett flertal olika stadier och processer knutna till trädens uppväxt, mognad, död och nedbrytning. Många skogsarter är beroende av särskilt trädens senare stadier.

Ur rapporten "Skyddet av arter i Sveriges skogar – Svenska skogsbruksmodellen och FN:s och EU:s mål för biologisk mångfald" (Nilsson 2015).

Skogsbrukets "kretslopp"

Skogsbrukets "kretslopp" utgör enbart en mindre del, en tårtbit, av skogens naturliga kretslopp. Stora delar av de senare delarna av kretsloppet har tagits bort vilket missgynnar och hotar många skogsarter.

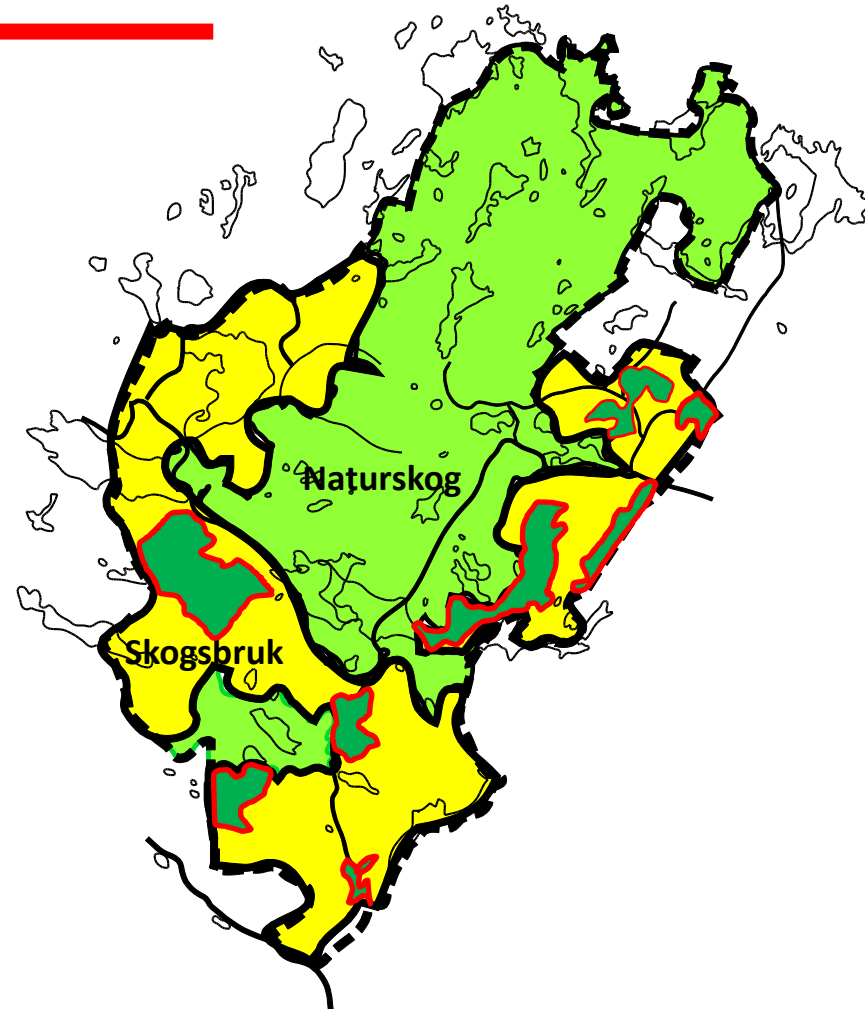

Analys

Trots att det skett en viss utökning av skyddet i området och mer skog som undantagits skogsbruk så bedöms kvarvarande skogsbruk starkt påverka naturreservatet.

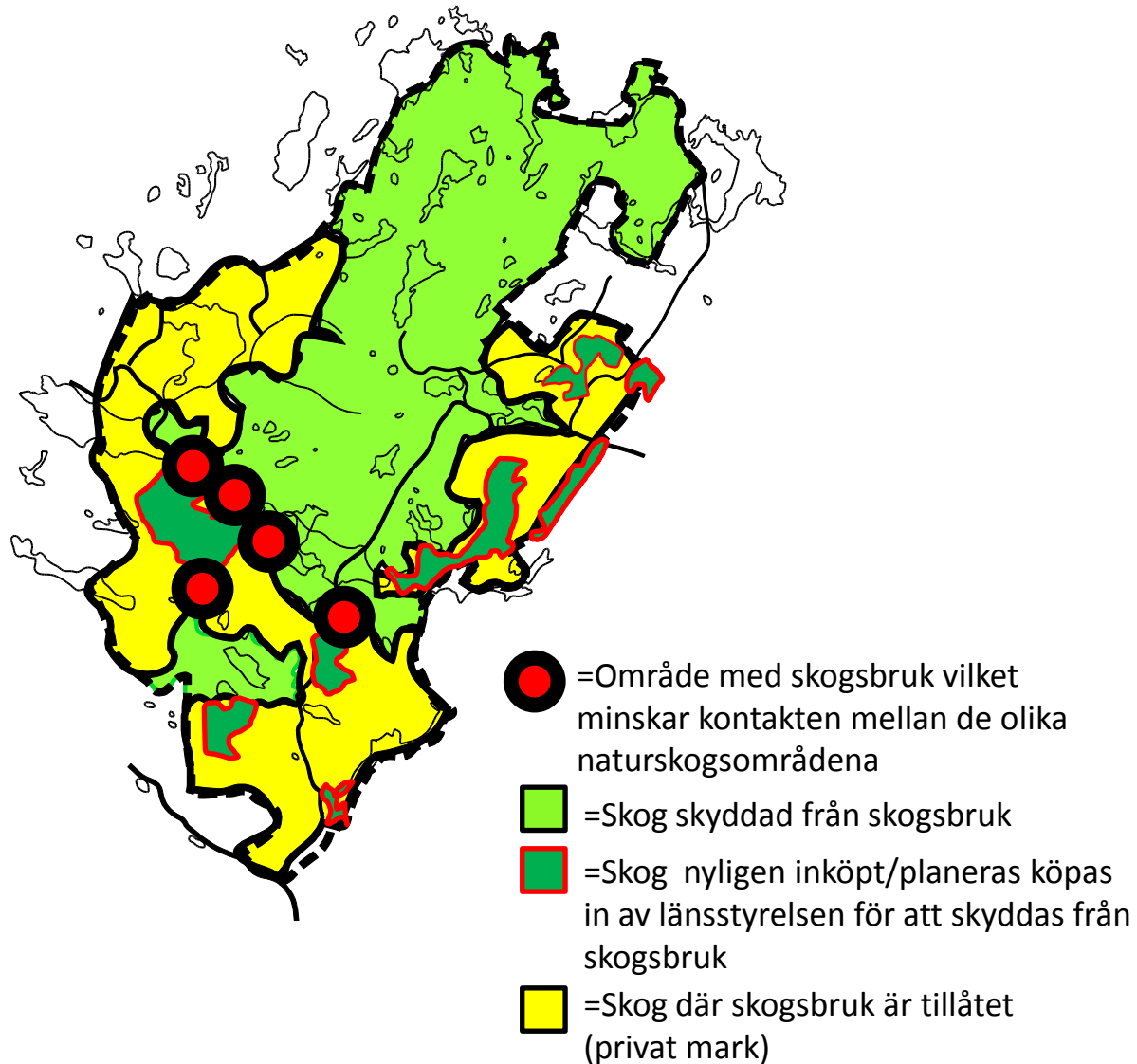
Konflikter mellan skogsbruket och naturvården finns särskilt i:

- brist på kontakt (konnektivitet) i landskapet
- hänsyn till EU-fåglar
- hänsyn till EU-miljöer

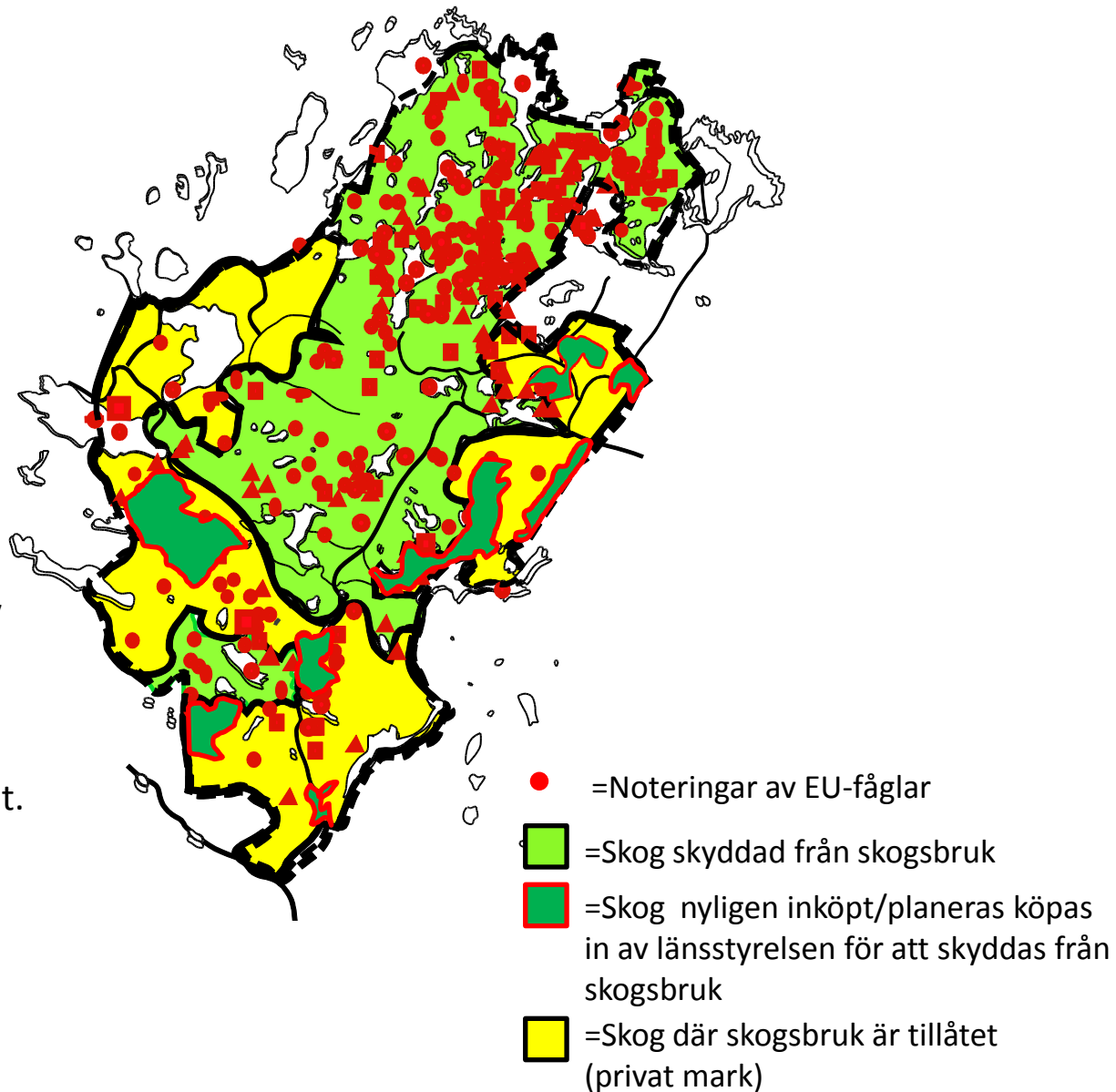
Brister i skyddet - kontakt

I samband med utökningen av skyddad areal naturskog har man inte tagit särskild hänsyn till behovet av kontakt mellan de olika naturskogsområdena. Detta gör att det förekommer skogsbruk inom de områden som borde utgöra kontaktområden. Något som riskerar missgynna mer svårspidda arter och fåglar som exempelvis tjäder vilket undviker större kala ytor vilka uppkommer i samband med skogsbrukets bedrivande i Svartedalen.

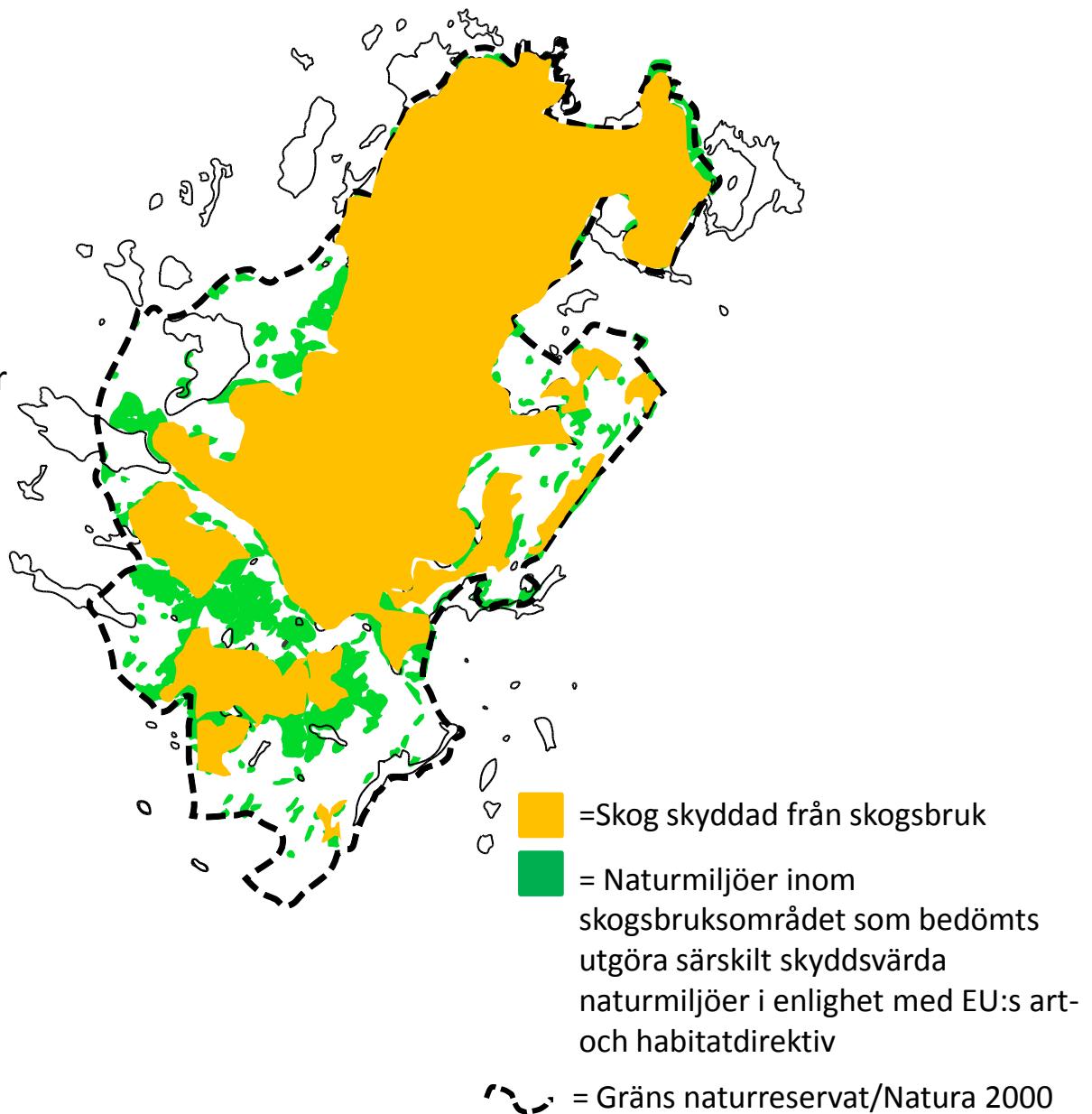
Brister i skyddet - EU-fåglar

Inom flera viktiga områden med viktiga förekomster av fåglar som pekas ut i EU:s fågeldirektiv och i bevarandeplanen är skogsbruk tillåtet. Här uppstår en konflikt mellan skogsbruket och skyddet av fåglarna. Det tas ingen särskild hänsyn till dessa förekomster trots att bevarandeplanen kräver det.

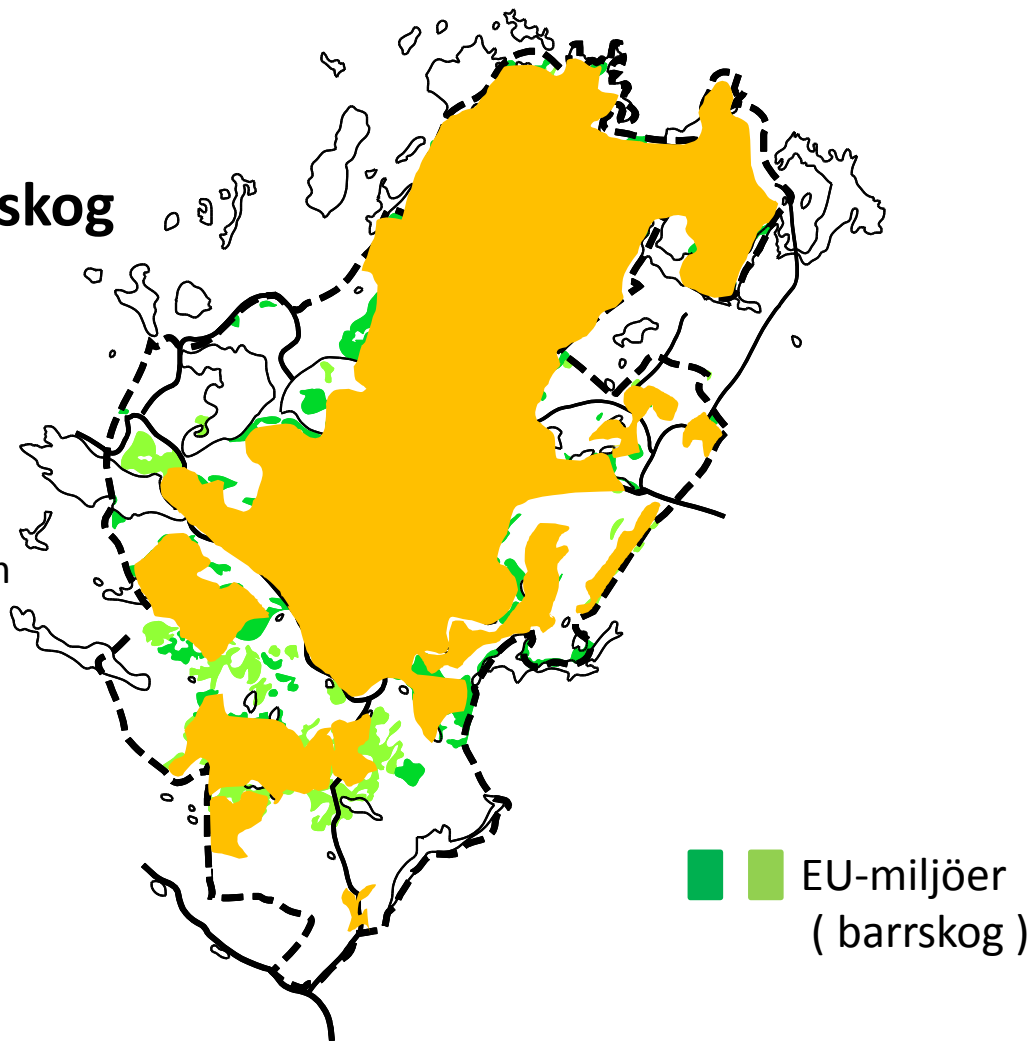
Brister i skyddet - EU-miljöer

Inom det område där skogsbruk är tillåtet finns ett flertal områden som har bedömts som naturområden som finns utpekade som särskilt skyddsvärda i EU:s art- och habitatdirektiv. Om miljöerna utgörs av produktiv skogsmark tas ingen särskild hänsyn till dessa miljöer vid skogsbrukets bedrivande.

Brister i skyddet - EU-miljöer - barrskog

Den barrskog med höga naturvärden som finns på produktiv skogsmark är särskilt starkt hotad av skogsbruket. Kartan visar barrskog (ej sumpskog) som inom skogsbruksområdet har pekats ut enligt EU:s art- och habitatdirektiv.

Skogsbruket som bedrivs inom ett naturreservat och Natura 2000-område måste ta mycket stor hänsyn - idag saknas denna hänsyn

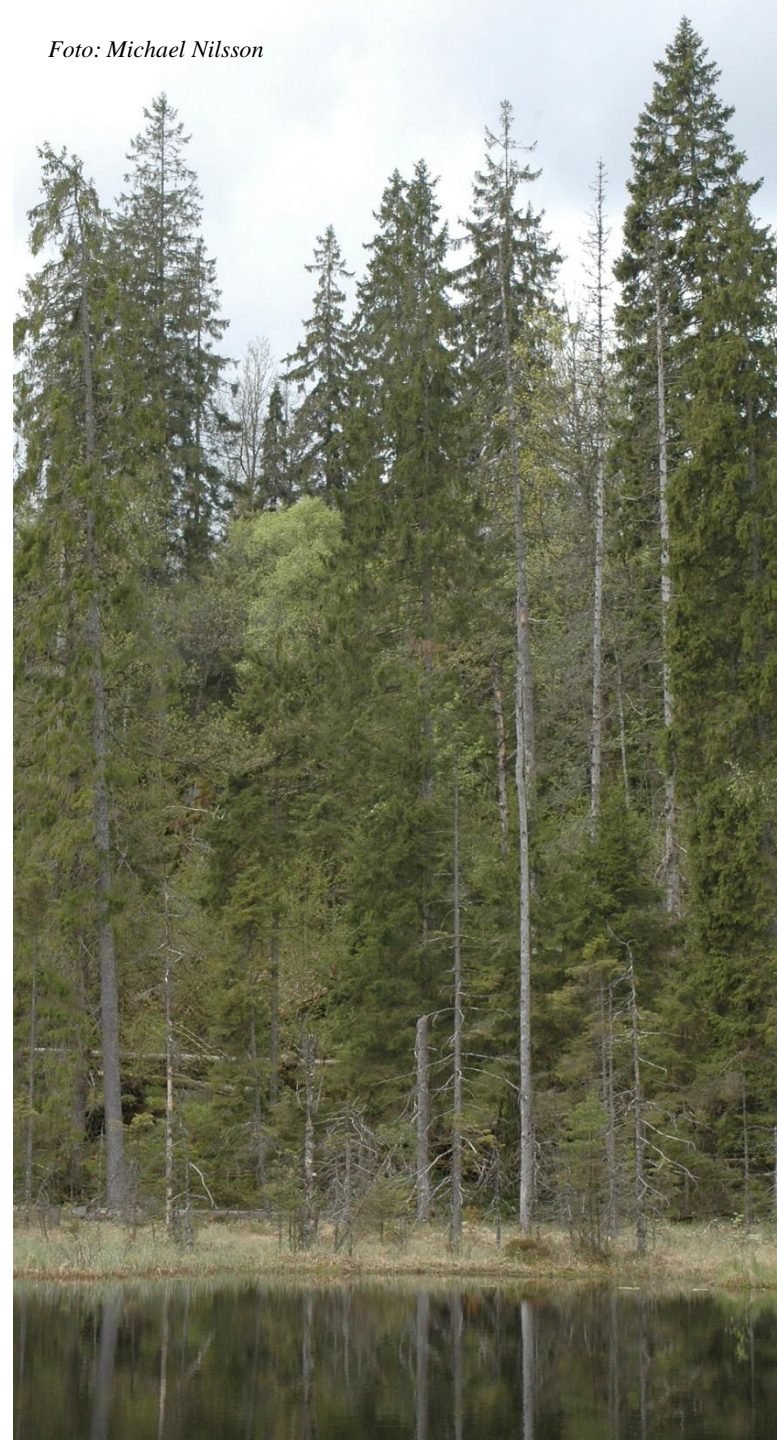
Avverkat skogsområde inom Svartedalens naturreservat med förekomst av tjäder, spillkråka och nötkråka.

Särskilt viktigt att beakta och ta hänsyn till vid skogsbrukets bedrivande:

Äldre skog
Naturskogsbestånd
Luckiga skogar
Olikåldrighet
Lövinblandning
Brunnen skog
Kontinuitet (signalarter)
Kontakt
Rödlistade arter
Fridlysta arter (EU-arter)
Fåglars viloplats och
Reproduktionsområden
Vatten
Proveniens

Döda/döende träd
Grova träd
Gamla träd
Lövträd
Bärande buskar

Rekreation och friluftsliv
Kulturmiljöer

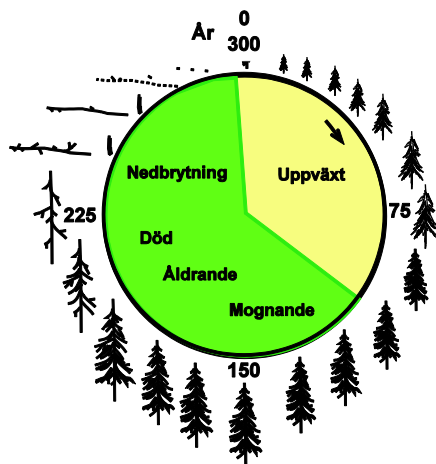

Mängden äldre skog

Hur stor areal med gammal skog som förekommer är av avgörande betydelse för förekomsten av många skogsarter. Detta då många arter är anpassad till att leva av/på/i äldre träd och döende och döda träd. Äldre skog utvecklar dessutom ett tjockt markskikt och en rik markflora med ris och/eller tjocka mossmattor.

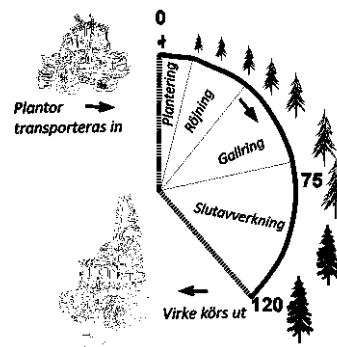

Foto: Michael Nilsson

Gammal naturskog

Den gamla skogen rymmer en rik mångfald av skogsarter. Detta då många arter är beroende av äldre träd som får åldras och dö naturligt.

Skogsbrukad skog

De flesta träden i kulturskogen avverkas och körs ut som virke innan de dör. De arter som är anpassade till gamla och naturligt döende träd får svårt att klara sig.

Gammal skog är viktigt för exempelvis arter/artgrupper som:

Spillkråka

Tjäder

Pärluggla

Sparvuggla

Tretåig hackspett

Talltita

Kungsfågel

Svampar

Lavar

Mossor

I ett skogsbrukat landskap
bör det finnas minst 20 %
med skog över 120 år

Foto: Michael Nilsson

Garnlav

Foto: Michael Nilsson

Knärot

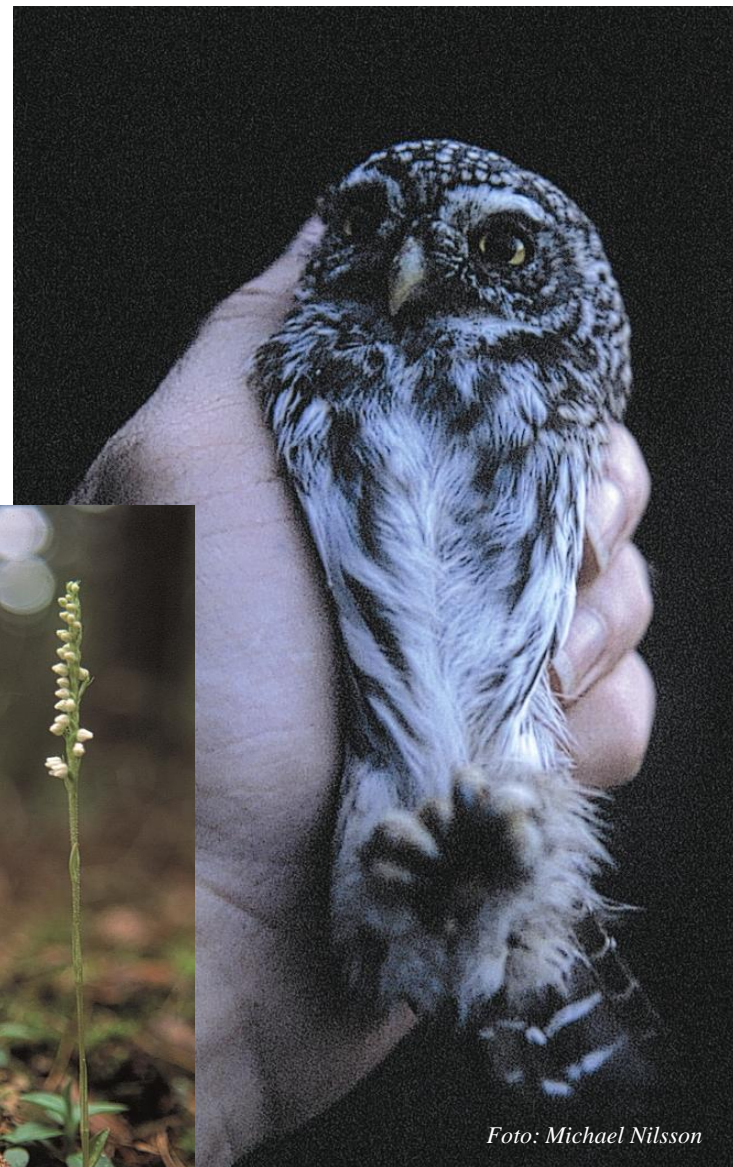
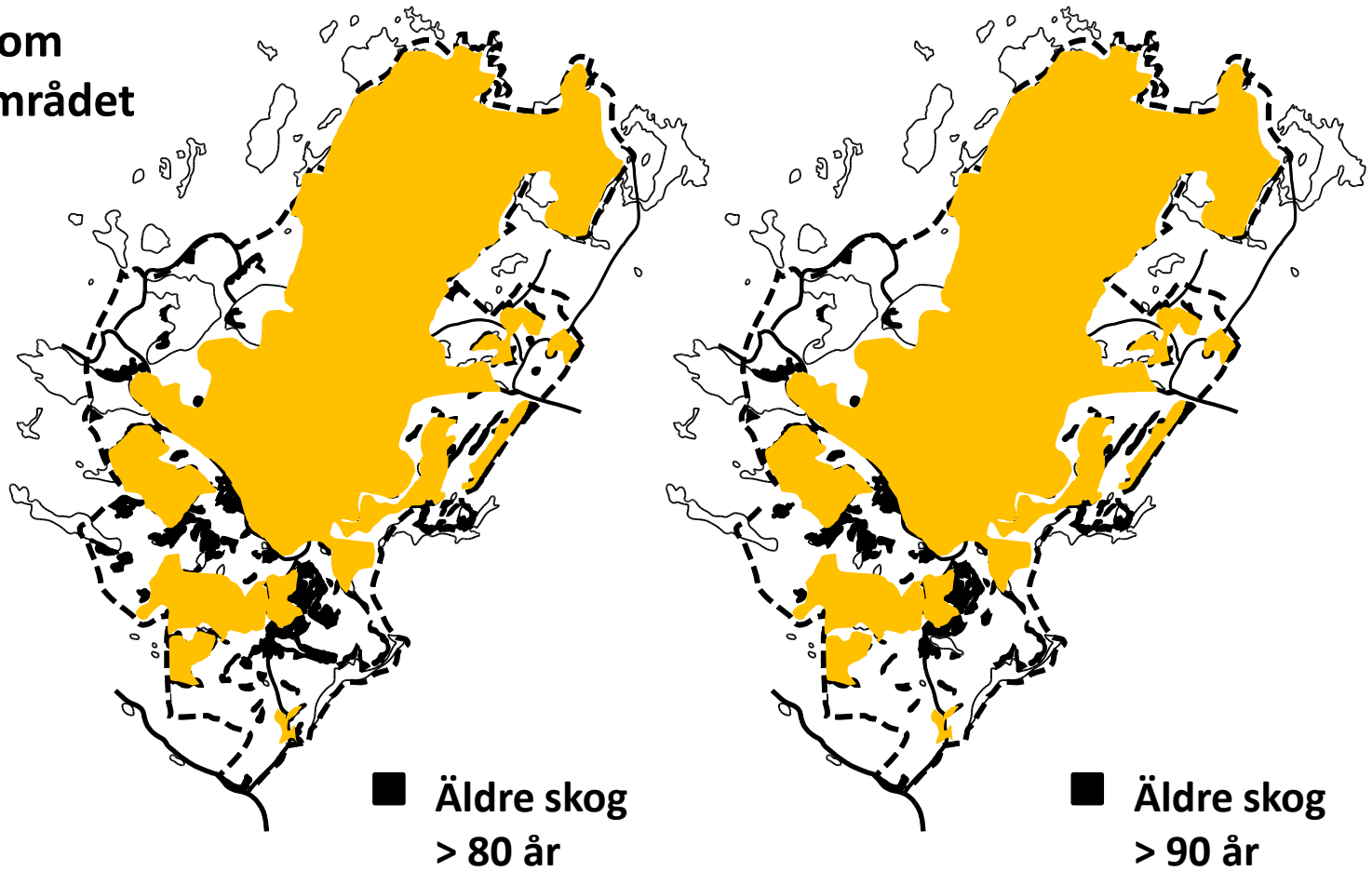

Foto: Michael Nilsson

Sparvuggla

Äldre skog inom skogsbruksområdet

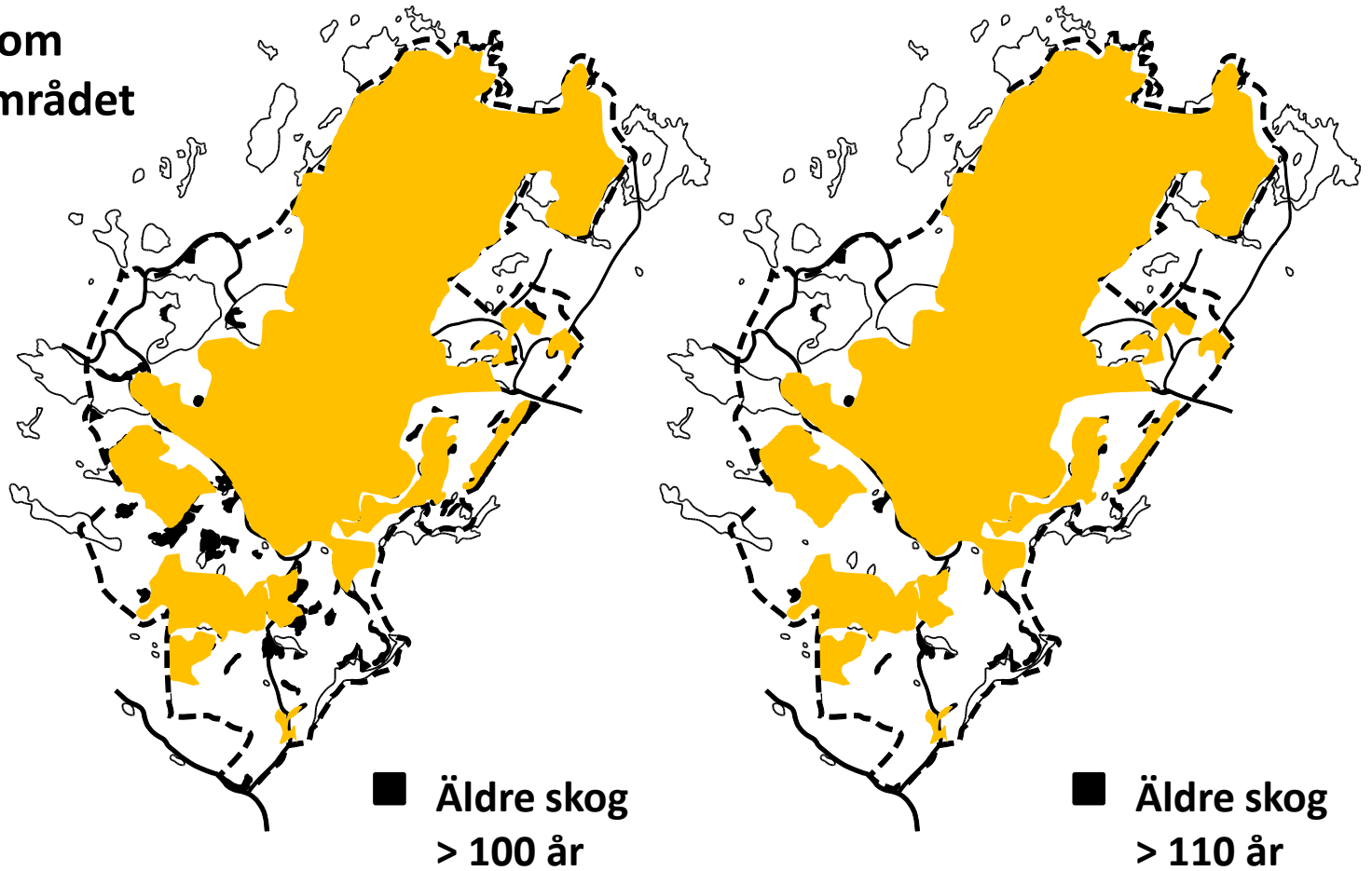

■ = Skog skyddad från skogsbruk

--- = Gräns naturreservat/Natura 2000

Äldre skog inom skogsbruksområdet

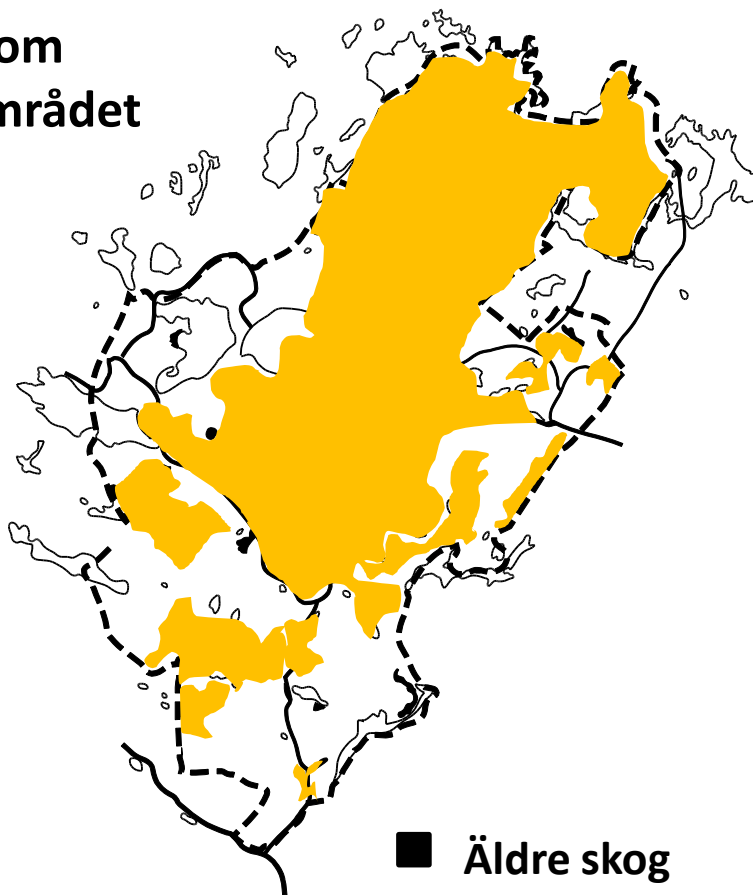

■ = Skog skyddad från skogsbruk

--- = Gräns naturreservat/Natura 2000

Äldre skog inom skogsbruksområdet

■ Äldre skog
> 120 år

För att skog skall räknas som gammal i södra Sverige skall den vara minst 120 år. Det bör finnas minst 20 procent med skog över 120 år i ett skogsbrukat landskap. Inom det skogsbrukade området i Svartedalens naturreservat finns idag en mycket liten andel med skog äldre än 120 år.

■ =Skog skyddad från skogsbruk

--- = Gräns naturreservat/Natura 2000

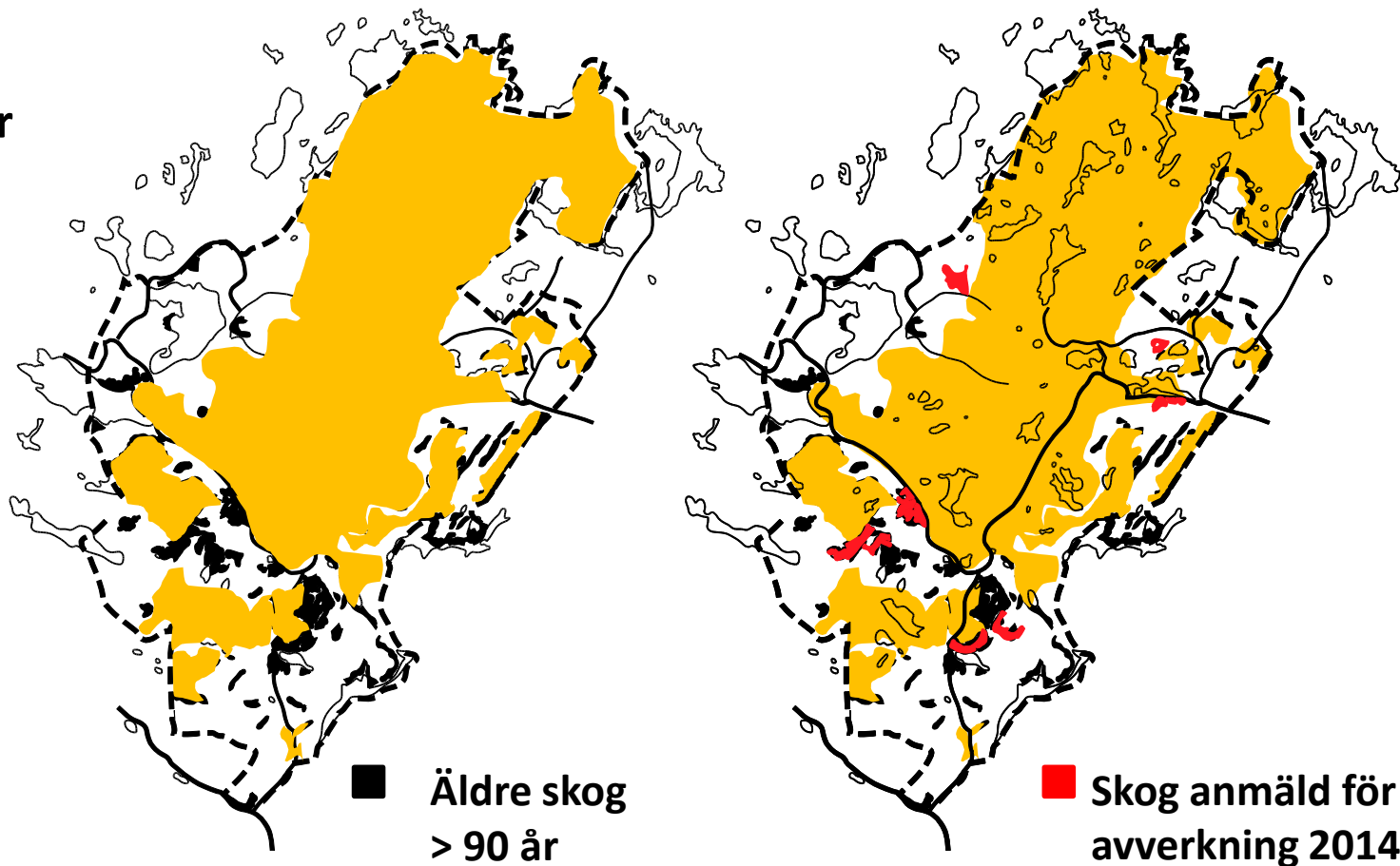

Planerade skogsavverkningar

Hygge efter tidigare avverkad skog väster om Mörtevatten med förekomst av tjäder och häckande sparvuggla

Planerade avverkningar

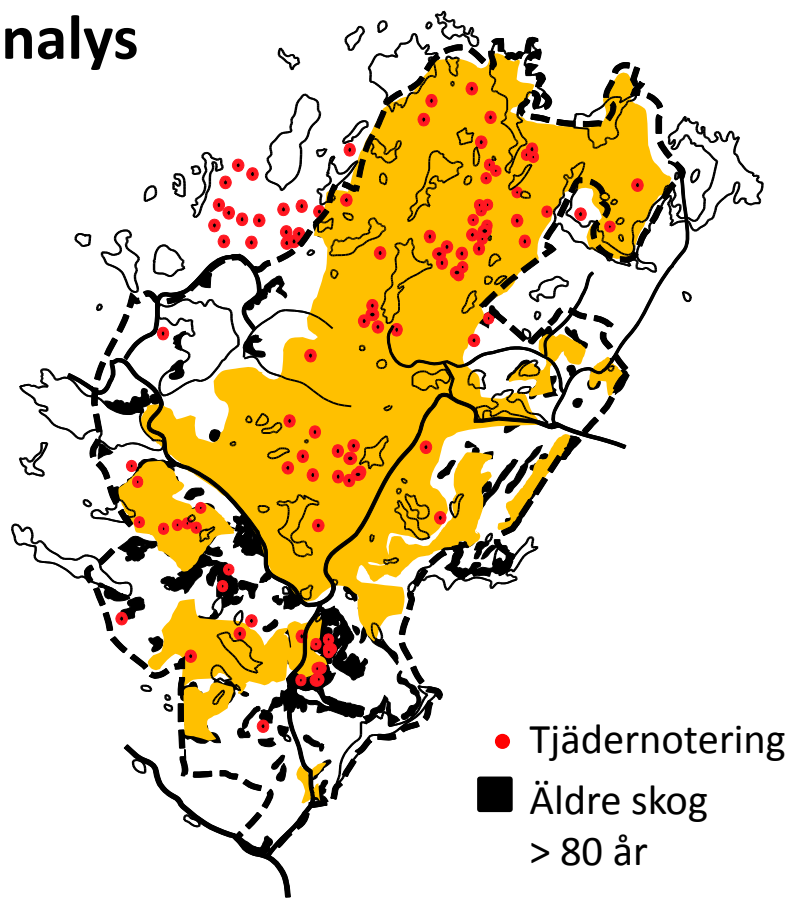
■ = Skog skyddad från
skogsbruk

--- = Gräns naturreservat/Natura 2000

En stor del av den äldre skogen
anmäldes under 2014 för
slutavverkning. Större delen av
denna skog har avverkat under
2014 – 2015.

Arter – analys

-Tjäder

■ = Skog skyddad från skogsbruk

--- = Gräns naturreservat/Natura 2000

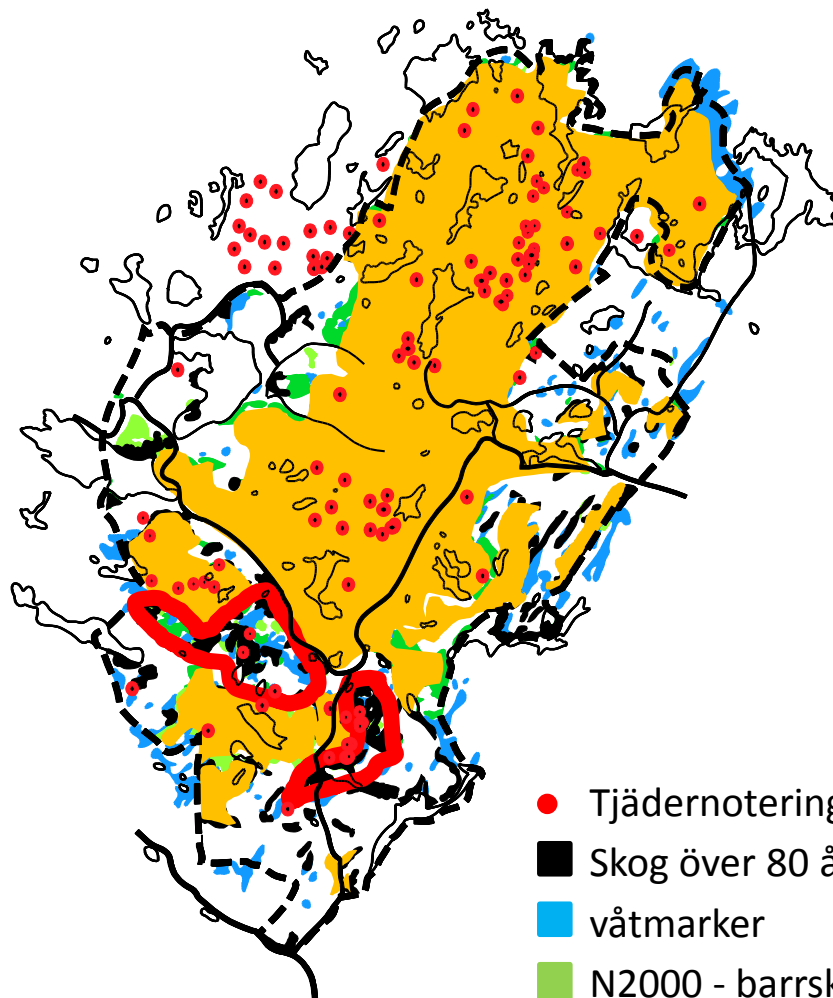
Foto: Leif Danielsson

En särskild analys har gjorts av områden som bedöms särskilt värdefulla för tjäder inom skogsbruksområdet. Som grund för bedömningen har använts skog inom skogsbruksområdet äldre än 80 år, våtmarker och Natura 2000-områden (barrskog).

Arter – analys

-Tjäder

Vid analysen har två områden inom skogsbruksområdet av särskilt stort värde för tjädern ringats in.

- Tjädernotering
- Skog över 80 år
- våtmarker
- N2000 - barrskog
- Område särskilt värdefullt för tjäder

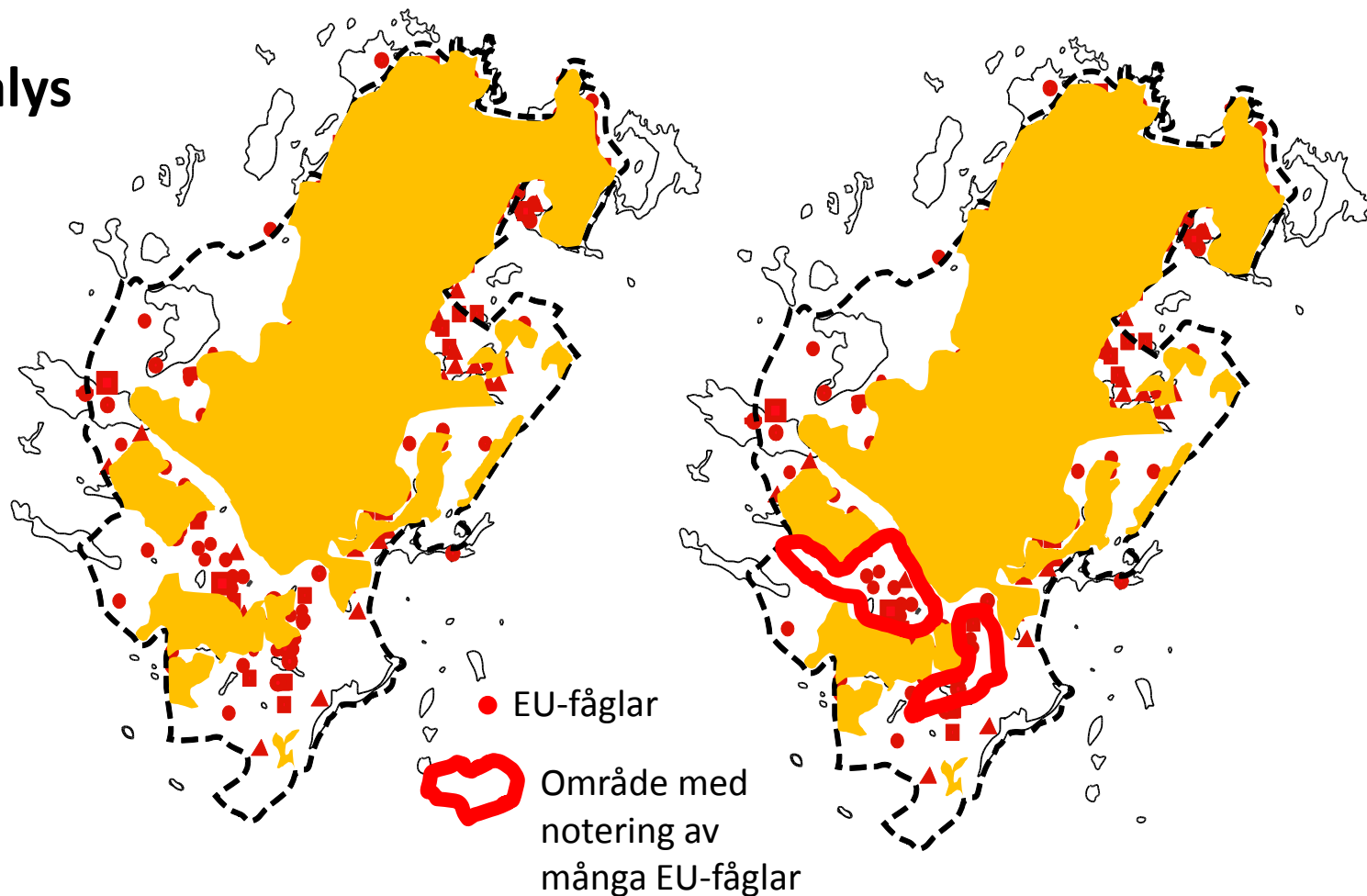
■ =Skog skyddad från skogsbruk

--- = Gräns naturreservat/Natura 2000

Arter – analys

-EU-arter

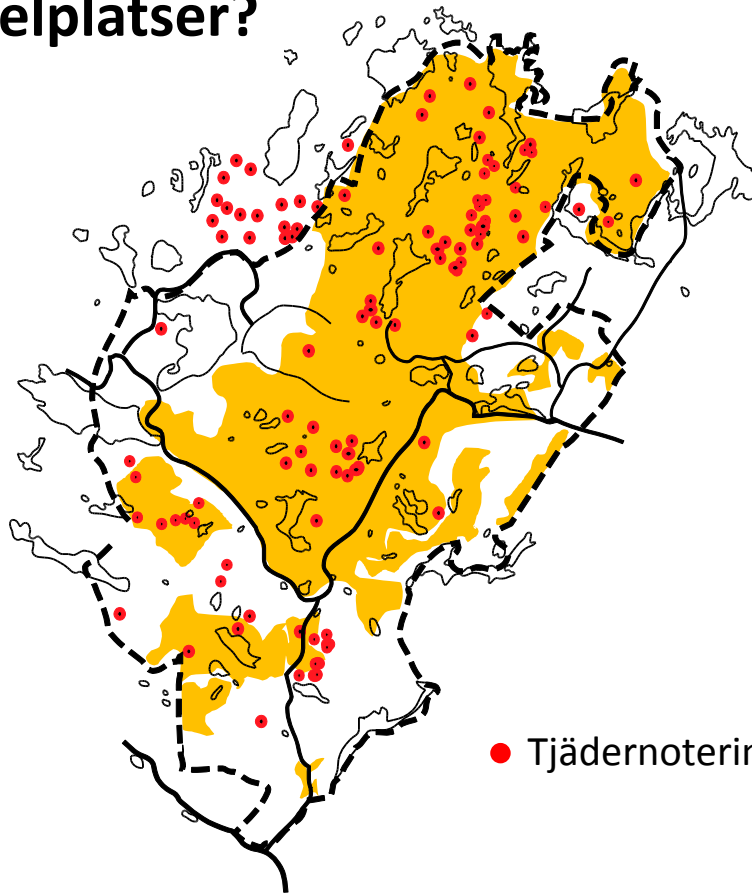

■ = Skog skyddad från skogsbruk

⋯ = Gräns naturreservat/Natura 2000

Områden med många noteringar av EU-fåglar inom skogsbruksområdet sammanfaller med områden särskilt viktiga för tjädern.

Tjäderspelplatser?

● Tjädernoteringar

En förutsättning för att kunna bevara tjädern i Svartedalen är att man känner till var tjäderns spelplatser finns. Det saknas kunskap kring tjäderspelplatserna idag. Därför bör dessa inventeras.

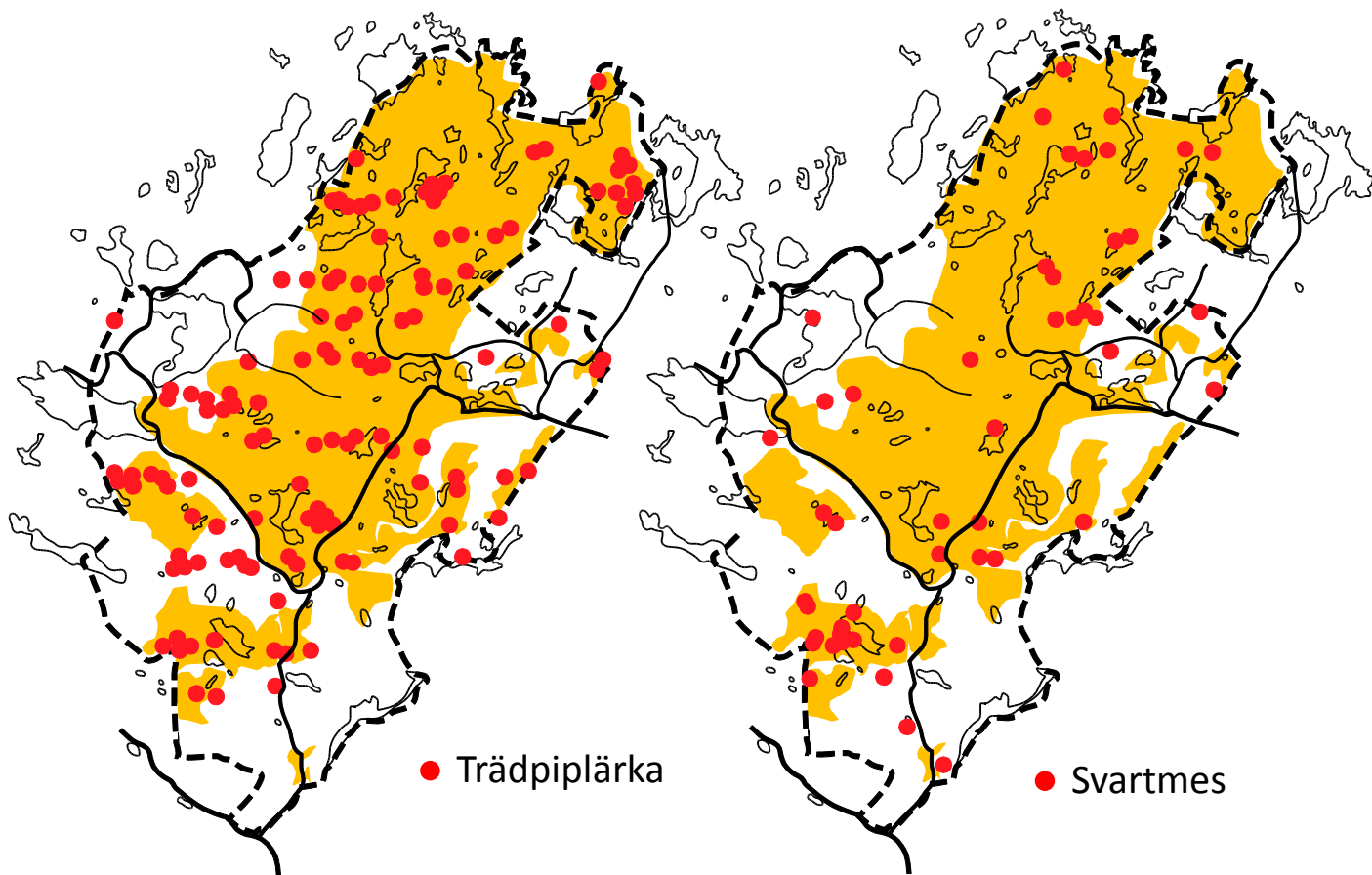
■ =Skog skyddad från skogsbruk

⋯ = Gräns naturreservat/Natura 2000

Fågeltaxering

År 2009 genomfördes en linjetaxering av fåglar i Svartedalens naturreservat. Ett lertal skogsfåglar som trädpiplärka och svartmes (se karta) verkar främst förekomma i det område där skogsbruk inte är tillåtet.

■ = Skog skyddad från skogsbruk

⋯ = Gräns naturreservat/Natura 2000

Analys

- kontakt i landskapet

För flera arter med dålig spridningsförmåga är det viktigt att det finns kontakt mellan olika naturområden.

Foto: Michael Nilsson

Foto: Michael Nilsson

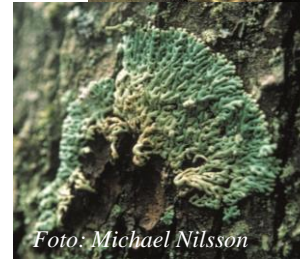

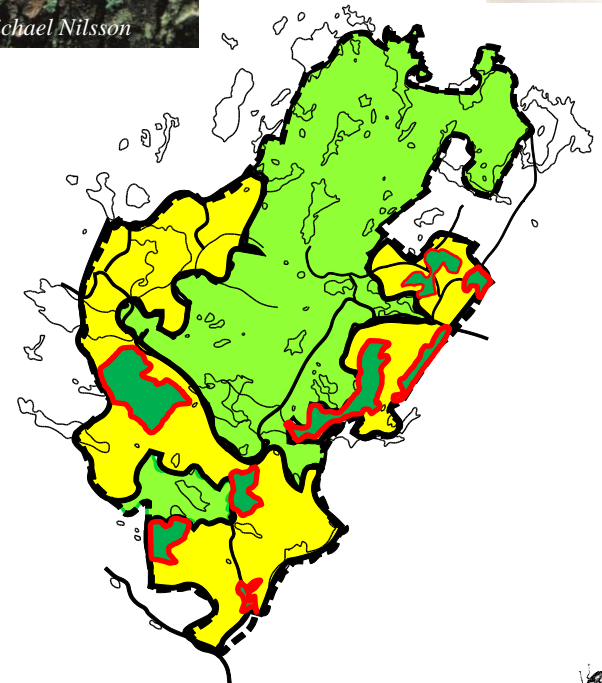
Foto: Michael Nilsson

Foto: Leif Danielsson

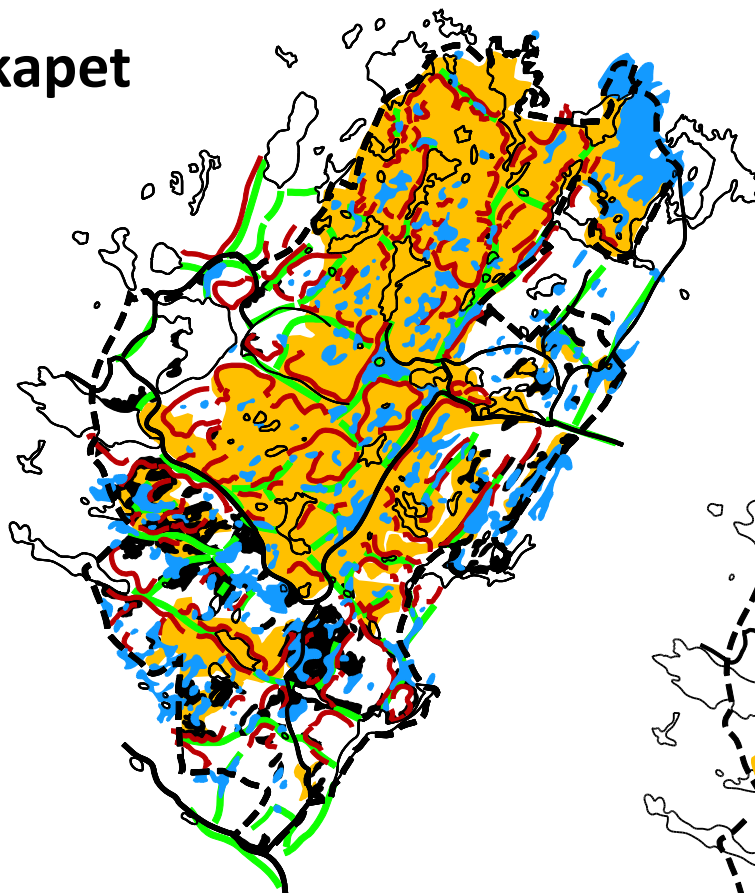
Foto: Michael Nilsson

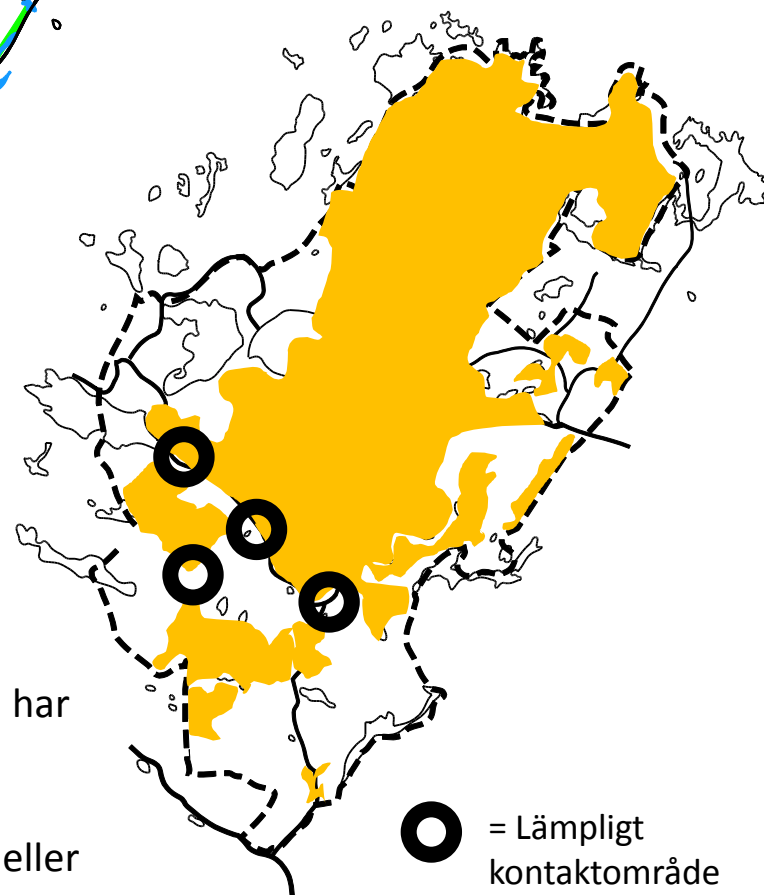
Kontakt i landskapet

En analys har gjorts för att försöka finna lämpliga miljöer som kan fungera som kontaktområden. De miljöer som använts för analysen är:

- Dalgångar
- Branter
- Våtmarker
- Skog > 80 år (inom skogsbruksområdet)

- Dalgångar
- Branter
- Våtmarker
- Skog >80år

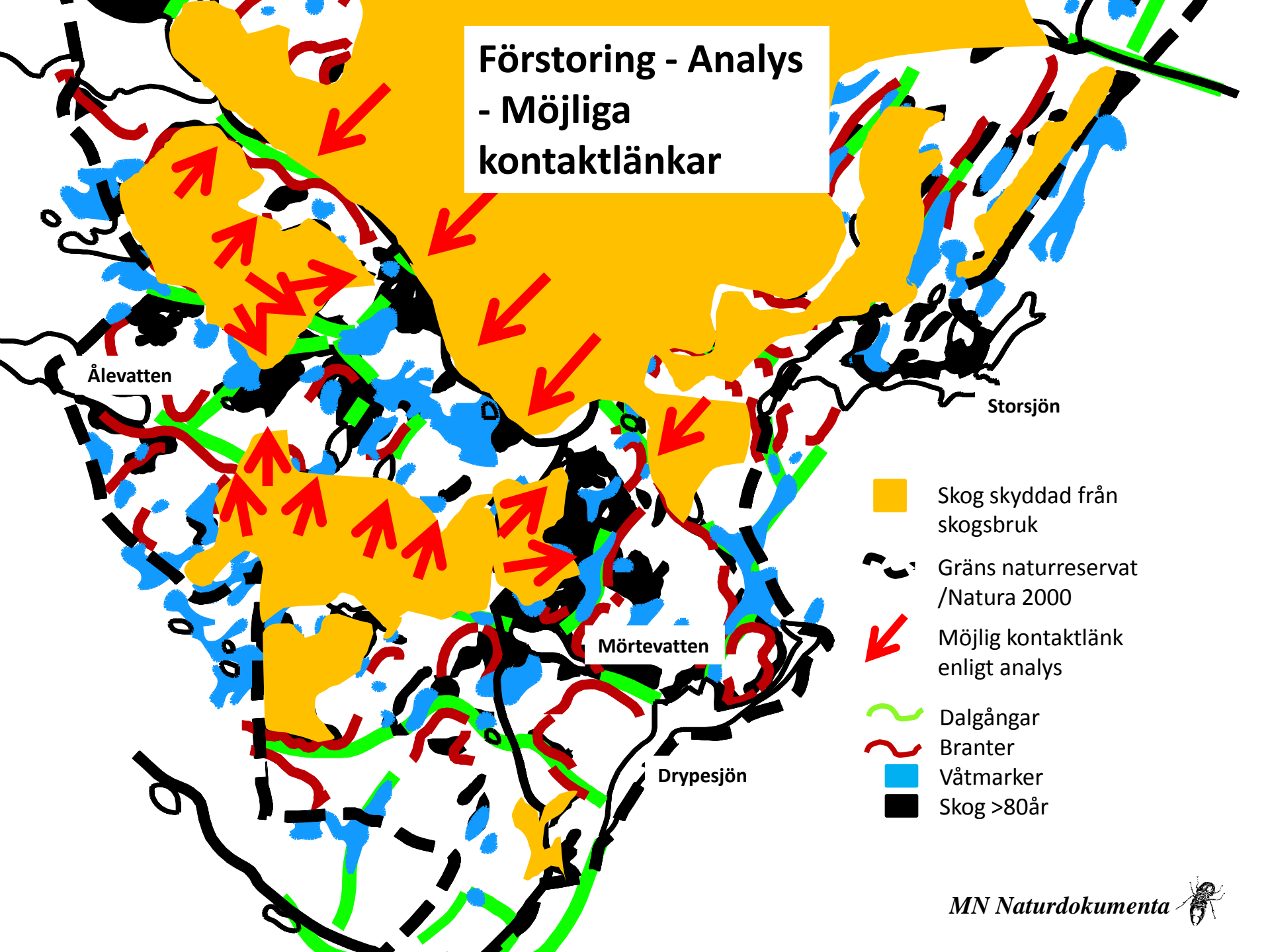
Fyra områden har pekats ut där kontakt skulle kunna skapas eller vidmakthållas

 = Lämpligt kontaktområde

 =Skog skyddad från skogsbruk

 = Gräns naturreservat/Natura 2000

Förstoring - Analys - Möjliga kontaktlänkar

Ålevatten

Storsjön

Mörtevatten

Drypesjön

- Skog skyddad från skogsbruk
- Gräns naturreservat /Natura 2000
- Möjlig kontaktlänk enligt analys
- Dalgångar
- Branter
- Våtmarker
- Skog >80år

Skogsbruk i Svartedalens naturreservat

*Förslag till natur- och landskapsekologisk hänsyn
inför upprättande av en ny skogsbruksplan inom
Svartedalens naturreservat.*

*Förslaget och utredningen har utförts av Michael
Nilsson, MN Naturdokumenta, på uppdrag av
föreningen Rädda Svartedalens Vildmark.*